

ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΥΣ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΥΣ ΣΤΑΘΜΟΥΣ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ

Βλάση Βλασίδη

Η έρευνα για τα έντυπα μέσα ενημέρωσης, ειδικά του παρελθόντος, αποτελεί αντικείμενο αρκετών ιστορικών τόσο πανελλαδικά όσο και σε τοπικό επίπεδο. Το πρώτο αξιόλογο συνθετικό έργο ήταν η τρίτομη *Ιστορία του Ελληνικού Τύπου* του Κώστα Μάγερ¹, ενώ για τον Τύπο στη Βόρειο Ελλάδα υπάρχουν δημοσιεύσεις ήδη από τη δεκαετία του 1930². Τον τελευταίο καιρό έχουν εμφανιστεί επίσης αρκετές μονογραφίες που εντρυφούν στην ιστορία των έντυπων μέσων επικοινωνίας³, επεκτείνονται στη θεματογραφία των μέσων ενημέρωσης, στην απήχηση του Τύπου, στους ανθρώπους που εργάζονται σε αυτά και τις σχέσεις τους με την Εξουσία⁴.

Αντίθετα, για τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης η βιβλιογραφία είναι σημαντικά μικρότερη. Ειδικά για τους ιδιωτικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς και την περίοδο των ραδιοπειρατών έχουν γραφεί ελάχιστα⁵. Μάλιστα για τη Μακεδονία και τη Θράκη απουσιάζει και η βασική γνώση για τους ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς. Ουσιαστικά η κύρια πηγή πληροφόρησης είναι το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης που λειτουργεί κι ως βάση δεδομένων των

¹ Κώστας Μάγερ, *Ιστορία του Ελληνικού Τύπου*, τομ. Α'-Γ', Αθήνα, 1957-1962.

² Θεοφάνης Αθανασιάδης, «Ιστορική Ανασκόπησης της Τυπογραφίας και Δημοσιογραφίας εν Δράμα, από του 1913-1930», *Ημερολόγιον Δράμας, έτους 1930*, 36-39.

³ Μανώλης Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία και περιοδικά της Μακεδονίας και Θράκης*, Θεσσαλονίκη, 2006. Λουκία Δρούλια (επιμ.), *Ο ελληνικός Τύπος 1784 ως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, 2005.

⁴ Βλ. πρόχειρα, Χρήστος Φραγκονικολόπουλος (επιμ.), *ΜΜΕ, Κοινωνία και Πολιτική*, Αθήνα, 2005. Νικήτας Λιοναράκης, *Οι συνέπειες του γατόσκυλου. Κοινωνική πολυπλοκότητα και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης*, Αθήνα, 2001. Ένωση Ιδιοκτητών Ημερήσιων Επαρχιακών Εφημερίδων, *Οι ημερήσιες εφημερίδες της περιφέρειας*, Αθήνα, 1996.

⁵ Βλ. πρόχειρα Νίκος Δεμερτζής, Αντώνης Σκαμνάκης, «Τα περιφερειακά/τοπικά ΜΜΕ στην Ελλάδα», στο Νίκος Δεμερτζής, Αντώνης Σκαμνάκης (επιμ.), *Περιφερειακά ΜΜΕ στην Ευρώπη*, Αθήνα, 2000, β' εκδ., σσ.233-258. Ρόη Παναγιωτοπούλου, «Η περιφερειακή και τοπική τηλεόραση στην Ελλάδα», στο Νίκος Δεμερτζής, Αντώνης Σκαμνάκης (επιμ.), *Περιφερειακά ΜΜΕ στην Ευρώπη*, Αθήνα, 2000, β' εκδ., σσ.259-284. Ρόη Παναγιωτοπούλου, *Η τηλεόραση εκτός των τειχών. Η περιφερειακή και τοπική τηλεόραση στην Ελλάδα*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2004.

ηλεκτρονικών ΜΜΕ και πληροφόρησης για τη νομική τους υπόσταση και για τις αλλαγές στο καθεστώς λειτουργίας τους. Ειδικότερα για την Καβάλα η βιβλιογραφία για τους ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς είναι εξαιρετικά περιορισμένη.

Ιστορική αναδρομή

Η Καβάλα απέκτησε τη δική της φωνή στα ερτζιανά τον Ιανουάριο του 1949. Εμπνευστής και ιδρυτής του σταθμού των Ενόπλων Δυνάμεων ήταν ο αντισυνταγματάρχης Ηλιόπουλος. Αυτός που ανέλαβε να υλοποιήσει τη ιδέα ήταν ο Ιούλιος Ρόκκος, που υπηρετούσε τη θητεία του στο Τάγμα Διαβιβάσεων της VIIης Μεραρχίας Πεζικού. Ο πομπός ήταν κατασκευής 1929-1930 και είχε χρησιμοποιηθεί από τους Βρετανούς στην απόβαση της Νορμανδίας. Έφθασε στην Ελλάδα ως μέρος της συμμαχικής βοήθειας προς την Ελλάδα⁶.

Ο σταθμός αρχικά στεγάστηκε στα υπόγεια του αρχηγείου της Μεραρχίας στην οδό Κ. Ποιητού. Το 1950 μετακόμισε στο μέγαρο Ραούλ στην οδό Κομνηνών. Ως τεχνικός εργάστηκε στο σταθμό ο Ιούλιος Ρόκκος και ως εκφωνήτριες η Τούλα Ρόκκου και η Φρόσω Ευθυμιάδου. Όλο το πρόγραμμα ήταν ζωντανό, καθώς δεν υπήρχε η δυνατότητα για ηχογράφιση. Το 1958 ο σταθμός απέκτησε πομπό στα μεσαία ισχύος 1 KW. Τη δεκαετία του 1960 το προσωπικό αυξήθηκε και ο σταθμός μετακινήθηκε στις σημερινές του εγκαταστάσεις στο στρατόπεδο Καρακώστα. Το 1978 ο σταθμός διέθετε οκτώ (8) άτομα προσωπικό. Ήταν πολύ δημοφιλής στο τοπικό κοινό όλο το διάστημα μέχρι την έλευση της ελεύθερης ραδιοφωνίας στα τέλη της δεκαετίας του 1980⁷. Όμως στα τέλη της δεκαετίας του 1980 ο σταθμός είχε περάσει σε φάση παρακμής, καθώς είχε μόνο 5 άτομα προσωπικό (2 διοικητικούς, 2 εκφωνητές και ένα δημοσιογράφο), μικρή ποικιλία δίσκων, η εμβέλειά του είχε μειωθεί σημαντικά, και οι βλάβες ήταν συχνές⁸. Όμως η παρακμή του σταθμού δεν οφειλόταν στην αδιαφορία της ΕΡΑ Καβάλας, αλλά στις αποφάσεις από την

⁶ Συνέντευξη με Κωνσταντίνο Παπακοσμά, Καβάλα 31 Ιανουαρίου 2011. «Ελεύθερη ραδιοφωνία στην Καβάλα, Υπόστεγο, Μάιος 1986, σ.9.

⁷ Βασιλίας Λωλίδης, «Στρατιωτικός Ραδιοφωνικός Σταθμός Καβάλας», *Service*, 98, Μάιος 2008, σσ.15-19. Συνέντευξη με Σοφία Σουλτάνη, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

⁸ Συνέντευξη με Ηλία Ψιλάκη, Καβάλα, 31 Ιανουαρίου 2011. «Ελεύθερη ραδιοφωνία στην Καβάλα, Υπόστεγο, σ.9.

Αθήνα και στην υποχρηματοδότηση του σταθμού. Μάλιστα ο διευθυντής του σταθμού Δημήτρης Κρητικός είχε δημιουργήσει, χωρίς την έγκριση της Αθήνας, πομπό στα FM και μετέφερε εκεί το πρόγραμμα του σταθμού, κι έδωσε εκπομπές σε πολλούς ραδιοπειρατές της εποχής, όπως τον Ηλία Ψιλάκη και τον Θωμά Γοργόνη⁹.

Ο δεύτερος σταθμός που λειτουργούσε στην περιοχή της Καβάλας πριν την άρση του κρατικού μονοπωλίου στα ερτζιανά ήταν η Φωνή της Αμερικής (*Voice of America*). Οι πομποί εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα την εποχή της λήξης του Εμφυλίου και της έναρξης του Ψυχρού Πολέμου. Αρχικά επρόκειτο για έναν πομπό μεσαίων κυμάτων 50KW και τέσσερις πομπούς βραχέων κυμάτων 30KW. Η πρώτη έδρα των σταθμών ήταν η Θεσσαλονίκη¹⁰. Τόσο ο τόπος όσο και η ισχύς των σταθμών δεν αφήνει καμιά αμφιβολία ότι επρόκειτο να παίξουν ένα σημαντικό ρόλο στο Ραδιοφωνικό Πόλεμο που είχε ξεκινήσει εκείνη την εποχή μεταξύ των δυο μπλοκ, του ΝΑΤΟ και του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Εκτός από το πρόγραμμα των Αμερικανών ο σταθμός μετέδιδε αρχικά και τη «Φωνή της Πατρίδος» του ΕΙΡ στις συχνότητες 9425, 7130, 11640, ενώ αργότερα αναμετέδιδε το πρόγραμμα πολλών ακόμη εθνικών σταθμών¹¹.

Τα επόμενα χρόνια η VOA μετεγκαταστάθηκε στην περιοχή της Καβάλας. Οι δέκτες τοποθετήθηκαν στο Αγίασμα της Καβάλας και οι πομποί στο Δασοχώρι της Ξάνθης. Τη δεκαετία του 1990 ο πομπός των μεσαίων στην Καβάλα είχε ισχύ 1 MW και οι 10 σταθμοί των βραχέων ισχύ 250 KW ο καθένας¹². Κατ' άλλους ο πομπός που λειτουργούσε στα μεσαία είχε ισχύ 500KW, ενώ υπήρχαν 12 πομποί στα βραχέα με 250KW ο καθένας και 4 πομποί με 50KW ο καθένας¹³. Ο σταθμός έκλεισε οριστικά το 2002 λόγω της αλλαγής στις προτεραιότητες των Αμερικανών. Πιο συγκεκριμένα, ο πόλεμος στο Αφγανιστάν είχε στρέψει το ενδιαφέρον των Αμερικανών κυρίως στον αραβικό κόσμο και οι εκπομπές του VOA στην αραβική γλώσσα αυξήθηκαν εκθετικά. Κατά τη διάρκεια της παρουσίας του στην Καβάλα

⁹ Συνέντευξη με Ηλία Ψιλάκη, Καβάλα, 31 Ιανουαρίου 2011. Μαρία Ματζουράνη, «Θωμάς Γοργόνης. Κόκκινη βελόνα. Το ραδιόφωνο με ποιότητα και αμεσότητα», *Service*, 26, Φεβρουάριος 2002, σσ.16-19.

¹⁰ «Φεύγει η Φωνή της Αμερικής», 2 Απριλίου 2006, στο <http://www.radiofono.gr/node/79>.

¹¹ Συνέντευξη με Αλέξανδρο Καρτάλη, Νέα Πέραμος 17 Σεπτεμβρίου 2010.

¹² Συνέντευξη με Αλέξανδρο Καρτάλη, Νέα Πέραμος 17 Σεπτεμβρίου 2010.

¹³ «Φεύγει», όπ.π.

δεν είχε απήχηση στο τοπικό κοινό, γι' αυτό και οι αντιδράσεις των κινημάτων ειρήνης και των κομμάτων της Αριστεράς ήταν σποραδικές¹⁴.

Ο νομός Καβάλας αποτελεί ένα ξεχωριστό κεφάλαιο στην ιστορία των ραδιοπειρατών και της ελεύθερης ραδιοφωνίας. Τις πρώτες εκπομπές με αφιερώσεις και μουσική έκανε ήδη από το καλοκαίρι του 1974 (αμέσως μετά την κατάρρευση της Χούντας) στα μεσαία (AM) ο Fox (Δημήτρης Κούνδουρος). Ακολούθησαν ο Πρωτοπόρος και ο Γαλανός και ο Ηλίας Ψιλάκης. Όταν οι ραδιοπειρατές έγιναν αρκετοί, άρχισε ένας ανταγωνισμός μεταξύ τους ποιος θα ακουστεί πιο μακριά από τη βάση του. Όλοι χρησιμοποιούσαν αυτοσχέδια μηχανήματα εκπομπής με λάμπες EL34, 811, 813, 807. Είχαν αρκετή απήχηση στο κοινό, καθώς το πρόγραμμα της τοπικής ΕΡΑ περιοριζόταν σε ελαφρά λαϊκά και δημοτικά, κάτι που δεν ικανοποιούσε τη νεολαία. Οι περισσότερες εκπομπές στα AM σταμάτησαν το 1979 λόγω της εμφάνισης στο νομό των ραδιογωνιόμετρων της Αστυνομίας¹⁵.

Στη συνέχεια στράφηκαν προς τα FM. Οι πρώτες εκπομπές στα FM ξεκίνησαν το 1979 από τον Ψιλάκη σε καθαρά πειραματικό επίπεδο. Από το 1981 άρχισε να μεταδίδει κανονικά μουσική, και ένα χρόνο αργότερα ακολούθησαν όλοι οι υπόλοιποι ραδιοπειρατές ή εραστές της ελεύθερης ραδιοφωνίας. Ήταν τόσοι πολλοί ώστε το 1983 προχώρησαν στη σύσταση σωματείου με πρόεδρο το Νίκο «Κρόνο» για να ζητήσουν τη νομιμοποίησή τους. Μέσω του σωματείου είχαν έλθει σε συνεννόηση με τον Αστυνομικό Διευθυντή της Καβάλας για να μη γίνονται συλλήψεις. Όταν υποβαλλόταν κάποια καταγγελία για παρεμβολές, η Αστυνομία ειδοποιούσε το σωματείο, εκείνο με τη σειρά του ειδοποιούσε το σταθμό για να διακόψει τη λειτουργία του αμέσως, ενώ τεχνικός που πληρωνόταν από το σωματείο αναλάμβανε να βρει την αιτία της παρεμβολής. Διοργάνωσαν μάλιστα και ημερίδα το 1983 με εκπροσώπους της ελεύθερης ραδιοφωνίας από τη Γαλλία, με ανθρώπους του Τύπου της πόλης (εφημερίδα *Πρωινή*), για να συζητήσουν τα γενικότερα προβλήματα του χώρου, αλλά και να συζητήσουν πώς θα δώσουν φωνή στο Δήμο,

¹⁴ Συνέντευξη με Νίκο Σπιτσέρη, Καβάλα 31 Ιανουαρίου 2011. Συνέντευξη με Μίμη Γκουλούση, Καβάλα 31 Ιανουαρίου 2011. Συνέντευξη με Κωνσταντίνο Παπακοσμά, Καβάλα 31 Ιανουαρίου 2011.

¹⁵ Συνέντευξη με Ηλία Ψιλάκη, Καβάλα 31 Ιανουαρίου 2011.

στους μαθητές και στα σωματεία της πόλης¹⁶ και τον Απρίλιο του 1986 με πολλούς τοπικούς φορείς, ακόμη και με τον δήμαρχο της πόλης Αθανασιάδη, προκειμένου να προωθήσουν την ιδέα της νομιμοποίησης των σταθμών¹⁷. Ραδιοπειρατές υπήρχαν επίσης στην Ελευθερούπολη, τη Χρυσούπολη και τα γύρω χωριά, καθώς και στη Θάσο. Κάποιοι συνέχισαν την πορεία τους μετέχοντας στα σχήματα της ελεύθερης ραδιοφωνίας και κάποιοι σταμάτησαν οριστικά την ενασχόλησή τους με το ραδιόφωνο όταν αυτό έγινε επαγγελματικό.

Στο μεσοδιάστημα από την έμπρακτη αμφισβήτηση του κρατικού μονοπωλίου στα ερτζιανά από τους δημάρχους της Αθήνας, του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης μέχρι την κατάργηση των περιορισμών οι σταθμοί της Καβάλας αναπτύχθηκαν με άλματα, ενώ εμφανίστηκαν και πολλοί νέοι σταθμοί δημιουργώντας ένα σκηνικό αναρχίας. Οι καθιερωμένοι και πιο οργανωμένοι ραδιοπειρατές κράτησαν τους σταθμούς τους, ενώ παράλληλα άρχισαν να εμφανίζονται μικτά σχήματα με ανθρώπους του ραδιόφωνου και με επιχειρηματίες, όπως το Ράδιο Αρμονία που αποτελούσε συνεταιρισμό του Λευτέρη Πετίκη με τον Κωνσταντίνο Τσίγκα. Ο Τσίγκας όμως αποχώρησε γρήγορα από το Ράδιο Αρμονία και δημιούργησε το Ράδιο Άλφα σε συνεργασία με άλλους πρώην ραδιοπειρατές (Ιούνιος 1987). Το 1989 ξεκίνησε και το Ράδιο Ένα, με μικτό σχήμα του ραδιοπειρατή Σταμάτη Ανδρεαδάκη και του επιχειρηματία Βασίλη Κουκουτίνη. Το ίδιο συνέβη και με το Κανάλι 5¹⁸. Αξιοσημείωτο στοιχείο της έρευνας μέσω συνεντεύξεων είναι ότι, σε αντίθεση με άλλες περιοχές της χώρας, όπως π.χ. στη δυτική Μακεδονία, αρκετοί παλιοί ραδιοπειρατές αποχώρησαν γρήγορα από τη μπάντα των FM ή πούλησαν τα μερίδιά τους ή το σταθμό τους σε άλλους που ήθελαν να πραγματοποιήσουν επενδύσεις στο χώρο του ραδιοφώνου.

Όμως παράλληλα εμφανίστηκε κι ένα άλλο μοντέλο, αυτό της εισόδου των ανθρώπων του Τύπου στο ραδιόφωνο. Έτσι το 1988 ξεκίνησε εκπομπές το Ράδιο Πρωινή, από την οικογένεια Γενικόπουλου,

¹⁶ Συνέντευξη με Ηλία Ψιλάκη, Καβάλα 31 Ιανουαρίου 2011. «Για μια ελεύθερη ραδιοφωνία», φωτοτυπημένο άρθρο από περιοδικό ραδιοερασιτεχνών της Αθήνας του 1983.

¹⁷ «Ελεύθερη ραδιοφωνία στην Καβάλα, Υπόστεγο, Μάιος 1986, σσ.5-11.

¹⁸ Συνέντευξη με Κωνσταντίνο Τσίγκα, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010. Συνέντευξη με Εύα Πασσαλίδου, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010. Συνέντευξη με Ηλία Ψιλάκη, Καβάλα 31 Ιανουαρίου 2011.

που εξέδιδε την εφημερίδα *Πρωινή*, και τον Ιούλιο του 1989 το *Studio 7* από το Γιάννη Χλώρο, τον ιδιοκτήτη της εφημερίδας *Εβδόμη*¹⁹.

Παράλληλα άρχισαν να δημιουργούνται και σοβαροί ραδιοφωνικοί σταθμοί κι εκτός Καβάλας. Έτσι στα τέλη του 1989 μια ομάδα παλιών ραδιοπειρατών της περιοχής (Νικόλαος Δραγανίδης, Χουρμούζης Αραμπατζής, Κωνσταντίνος Ταουξής, Θεόδωρος Σολωμός) ξεκίνησε τον URP στη Χρυσούπολη της Καβάλας²⁰ και ο οποίος έμεινε σε λειτουργία μέχρι το 1996²¹. Ο σημερινός ιδιοκτήτης του URP υποστηρίζει ότι τότε ο σταθμός μετακόμισε στην Καβάλα²², κάτι όμως που δεν αποδέχεται το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης²³. Ο Δημήτρης Βογιατζής, που έκανε εκπομπές και παλαιότερα, το 1992 δημιούργησε το δικό του σταθμό, το Ράδιο Καρβάλη- Μακεδόνισσα στη γειτονική προς την Καβάλα πόλη²⁴. Τέλος, από το Ραχώνι της Θάσου άρχισε να εκπέμπουν από διαφορετικούς σταθμούς ο Βασίλης Ζαγοριανός, που ήταν τα προηγούμενα χρόνια ραδιοπειρατής, και ο συγγενής του Κώστας Ζαγοριανός²⁵. Οι δυο τους δημιούργησαν το Ράδιο Θάσος στους 95,7 (Βασίλης Ζαγοριανός) και το Στόχος FM (Κωνσταντίνος Ζαγοριανός).

Οι πρώτες επτά άδειες εκπομπής των ιδιωτικών ραδιοφωνικών σταθμών δόθηκαν στα τέλη του 1989. Η πρώτη δόθηκε στο σταθμό ΕΣΠ του Βαγγέλη Παπαδόπουλου, τότε εκδότη του *Ημερολόγιου*, η δεύτερη στο Ράδιο Ηχώ του Γιάννη Στρουμπούλη. Η τρίτη άδεια δόθηκε στο Ράδιο Άλφα που αποτελούσε συνεταιρισμό πολλών ραδιοπειρατών (Περπερίδης, Γεκενίδης, Στεργιόπουλος, Κούνδουρος και στον οποίο εισήλθε αμέσως μετά ο Κωνσταντίνος Τσίγκας), η τέταρτη στον 102,8 του Βασίλη Τοπάλη. Ακολούθησαν το Ράδιο Πρωινή της ομώνυμης εφημερίδας και το Ράδιο Χρυσούπολη του Βαγγέλη Παπαδόπουλου. Την έβδομη άδεια έλαβε το *Studio 7* των Χλώρου και Γοργόνη²⁶. Αυτές ήταν και οι μόνες άδειες νόμιμης εκπομπής.

¹⁹ Ελένη Κοτσικάρη, «Studio 7. Ενημερωτικό και παρεμβατικό», *Service*, 104, Νοέμβριος 2008, σ.33.

²⁰ Συνέντευξη με Νίκο Τραμπαντζή, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010.

²¹ Συνέντευξη με Χουρμούζη Αραμπατζή, Ελευθερούπολη 31 Ιανουαρίου 2011.

²² Συνέντευξη με Νίκο Τραμπαντζή, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010.

²³ Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης 462/18 Σεπτεμβρίου 2007.

²⁴ Συνέντευξη με Νίκο Βογιατζή, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010.

²⁵ Συνέντευξη με Βασίλη Ζαγοριανό, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

²⁶ Συνέντευξη με Ηλία Ψιλάκη, Καβάλα 31 Ιανουαρίου 2011.

Πάντως η διαδικασία αδειοδότησης των ιδιωτικών ραδιοφωνικών σταθμών πριν τη δημιουργία του ΕΣΡ έγινε σε τρία στάδια. Οι προαναφερόμενοι επτά σταθμοί απέκτησαν άδεια νόμιμης εκπομπής με το Ν.1866/89. Όλοι οι υπόλοιποι σταθμοί νομιμοποιούσαν τη λειτουργία τους με βεβαιώσεις νόμιμης λειτουργίας. Οι βεβαιώσεις αυτές δόθηκαν σε εφαρμογή των Ν.1866/89 όπως τροποποιήθηκε με το Ν.2173/93, με το Ν.2328/95 και κυρίως με το Ν.2778/99, ο οποίος όριζε «*οι ραδιοφωνικοί σταθμοί που λειτουργούσαν την 1^η Νοεμβρίου 1999 θεωρούνται ως νομίμως λειτουργούντες, μέχρι την έκδοση της απόφασης του Υπουργού Τύπου και ΜΜΕ, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 7 παρ.2 του Ν.2328/95, για την προκήρυξη συγκεκριμένων θέσεων αδειών λειτουργίας τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών.*» (Ν.2778/99, άρθρο 53, παρ.1). Όμως ακόμη και μετά από αυτή τη διαδικασία κάποιοι σταθμοί συνέχισαν να λειτουργούν χωρίς άδεια, είτε διότι δεν μπορούσαν να αποδείξουν ότι λειτουργούσαν αδιάλειπτα, είτε διότι υπήρχε πρόβλημα στο μετοχολόγιό τους, είτε διότι ξεκίνησαν να λειτουργούν μετά το 1999.

Περίπου φυσιολογική ήταν και η διεκδίκηση της παρουσίας του Δήμου Καβάλας στα ερτζιανά, μετά τη δημιουργία του 9,84 από το Δήμο της Αθήνας, του FM 100 από το Δήμο Θεσσαλονίκης και του Καναλιού Ένα από το Δήμο Πειραιά. Με πρωτοβουλία του δημάρχου Λευτέρη Αθανασιάδη και παρά τις απόψεις που είχε εκφράσει ο ίδιος το 1986 κατά της δημιουργίας δημοτικών ραδιοφωνικών σταθμών²⁷, δημιουργήθηκε το φθινόπωρο του 1990 ο δημοτικός ραδιοφωνικός σταθμός, ο οποίος εξέπεμπε από τη συχνότητα 97,0 MHz. Ο σταθμός είχε χαρακτήρα ενημερωτικό, μουσικό και ψυχαγωγικό. Αρχικά είχε διευθυντή το Θεόδωρο Σπανέλη (Οκτώβριο 1990-Μάιος 1993) και στη συνέχεια τον Στέλιο Φυλακίδη. Τα πρώτα χρόνια απασχολούσε 12-14 δημοσιογράφους. Είχε δυο ενημερωτικές ζώνες (8.00-14.00 και 19.00-20.30). Ο σταθμός είχε σημαντική απήχηση στο κοινό. Όμως με την πάροδο του χρόνου άρχισε να δέχεται ολοένα και πιο ισχυρό ανταγωνισμό από τους ιδιωτικούς σταθμούς. Το 1997 άλλαξε κατεύθυνση και μεταβλήθηκε σε ψυχαγωγικό-μουσικό σταθμό. Σήμερα παραμένει σε λειτουργία ως μουσικός σταθμός, ο

²⁷ «Ελεύθερη ραδιοφωνία στην Καβάλα, Υπόστεγο, Μάιος 1986, σ.10.

οποίος όμως δεν διαθέτει σταθερό πρόγραμμα και ζωντανές εκπομπές²⁸.

Λίγο νωρίτερα, και πιο συγκεκριμένα το 1989, είχε δημιουργηθεί ο Αριστερά στα FM 95,2 από το ΚΚΕ. Ήταν μια σημαντική προσπάθεια για τη λειτουργία ενός ενημερωτικού ραδιόφωνου της Αριστεράς στην πόλη της Καβάλας χωρίς τη μονομέρεια που χαρακτηρίζει το λόγο των μέσων ενημέρωσης του ΚΚΕ τα επόμενα χρόνια. Είχε πρόγραμμα με δελτίο τοπικών ειδήσεων και ενημερωτικές εκπομπές με τοπική θεματολογία. Επίσης έκανε σημαντικές προσπάθειες να προβάλλει την τοπική μουσική σκηνή, τους τραγουδιστές και τα συγκροτήματα. Τα στελέχη του σταθμού επιδίωξαν να νομιμοποιήσουν το σταθμό κι άρχισαν να ετοιμάζουν σχετικό φάκελο. Όμως η διάσπαση του ΚΚΕ με τις πολλές αποχωρήσεις στελεχών προς το Συνασπισμό είχε άμεσες επιπτώσεις στο σταθμό 95,2. Κάποια στελέχη που διαφωνούσαν ιδεολογικά αποχώρησαν από το σταθμό. Ο σταθμός σταδιακά έχασε το κοινό του και τα περισσότερα στελέχη του και το 1994 μετατράπηκε σε αναμεταδότη του 90,2 Αριστερά στα FM της Αθήνας. Το 1998 διέκοψε οριστικά τη λειτουργία του²⁹.

Ραδιοφωνικοί σταθμοί συνέχισαν να δημιουργούνται και τα επόμενα χρόνια. Δεν είναι δυνατόν στα πλαίσια συγγραφής ενός άρθρου να καταγραφούν με ακρίβεια όλες οι προσπάθειες δημιουργίας, λειτουργίας και μετάλλαξης ραδιοφωνικών σταθμών, όταν μάλιστα την εποχή της δημιουργίας τους αδυνατούσε ή δεν επιθυμούσε να το πράξει αυτό το ίδιο το ελληνικό κράτος και οι τοπικοί φορείς.

Πάντως το 1992 δημιουργήθηκε το Ράδιο Αρμονία ως ενημερωτικός αθλητικός σταθμός, απόγονος του οποίου είναι σήμερα ο Lobby FM³⁰. Το ίδιο έτος ο Σταμάτης Ανδρεαδάκης δημιούργησε ένα μουσικό και ενημερωτικό σταθμό στους 97,5 MHz, που τον επόμενο χρόνο μετατράπηκε σε μουσικό και αθλητικό, το σημερινό Ράδιο Ακρόαμα³¹. Το 1992 άρχισε να εκπέμπει ο Καβάλα FM του Θωμά Γοργόνη, το οποίο συνέχισε να λειτουργεί μέχρι το 1996³². Το 1994 ο

²⁸ Τηλεφωνική συνέντευξη με Δημήτρη Κίτσο, Καβάλα 26 Ιανουαρίου 2011. Τηλ. συνέντευξη με Θεόδωρο Σπανέλη, 1 Φεβρουαρίου 2011.

²⁹ Συνέντευξη με Νίκο Σπιτσέρη, Καβάλα 31 Ιανουαρίου 2011.

³⁰ Συνέντευξη με Βασίλη Ζαγοριανό, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

³¹ Συνέντευξη με Γιώργο Ξανθόπουλο, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

³² Μαρία Ματζουράνη, «Θωμάς Γοργόνης. Κόκκινη βελόνα. Το ραδιόφωνο με ποιότητα και αμεσότητα», *Servise*, 26, Φεβρουάριος 2002, σ.18.

Παναγιώτης Κούτρας και ο Κωνσταντίνος Μελισσηνός από την Κά-
 ρυανη ίδρυσαν ένα μουσικό ενημερωτικό σταθμό, ο οποίος το 2000
 εξαγοράστηκε από τον Ευστράτιο Στεφανίδη και μετατράπηκε στον
 σημερινό Space 922³³. Το ίδιο διάστημα ο Κωνσταντίνος Τσίγκας δη-
 μιούργησε τον Focus 88,3 και το 1995 τον Λάμψη 105,7³⁴. Το 1996 ο
 Γιάννης Δεμερτζής βγήκε στον αέρα ως Ράδιο Υπόγειο, κι ο οποίος
 αργότερα μετονομάστηκε σε Radio Energy³⁵. Την ίδια χρονιά οι
 σπουδαστές του ΤΕΙ Καβάλας δημιούργησαν το δικό τους σταθμό, το
 Ράδιο SOS και ο Μπάμπης Αθανασιάδης το Ράδιο Έρωτας (94,8).
 Επίσης το 1994 ιδρύθηκε ο σταθμός Λυδία η Φιλιππησία από τη Φι-
 λόπτωχη Αδελφότητα Νεανίδων «Δορκάς» και ο σταθμός Παρουσία
 από την Ιερά Μητρόπολη Νεαπόλεως, Φιλίππων και Θάσου³⁶.

Τα επόμενα χρόνια εμφανίστηκαν οι Magic FM του Θεόφιλου
 Παπαδέλη (1999), Ράδιο Καρδούλα και STOP FM 94,4 του Βασίλη
 Αναστασιάδη, Ράδιο Χρυσούπολη και Jeronymo 106 του Ευάγγελου
 Μπαλταδάκη, Δέλτα Σπορ FM, Κόκκινη Βελόνα 103,2 FM και Τρια-
 νταφυλλένιο Ροκ 100,2 που συνέχισε ως Smile FM του Γιάννη Χλώ-
 ρου, Ράδιο Νεάπολις του Σταύρου Δεληγιάννη, Μελωδία 88,9, Jazz
 Rock 100,5, Ράδιο Ακρόπολις. Επίσης ο Star1 από το Βασίλη Ζαγορι-
 ανό στη Θάσο, ο Ελληνικός FM 106 και το Ράδιο Αλέξανδρος στη Νέα
 Πέραμο από τον Αλέξανδρο Καρτάλη, βετεράνο τεχνικό της Φωνής
 της Αμερικής της περιοχής.

Το 1999 ο Γιάννης Χλώρος με τους συνεργάτες του δημιούργησε
 δυο ακόμα σταθμούς. Το Τριανταφυλλένιο Ροκ (100,2) που έπαιζε
 κυρίως ελληνικό ροκ και την ελεύθερη σκηνή με πολλά τραγούδια
 από γκρουπάκια της πόλης. Ο σταθμός σταμάτησε να λειτουργεί το
 2004. Ξανάνοιξε λίγο αργότερα ως Smile FM κι έπαιζε ποπ μουσική
 μέχρι τον Απρίλιο του 2010. Η Κόκκινη Βελόνα (103,2) άρχισε να λει-
 τουργεί το 1999 με σκοπό να μεταδίδει κλασικό ροκ, τζαζ, έθνικ και
 acid jazz. Όμως δεν είχε αρκετό κοινό κι έτσι σταμάτησε να εκπέμπει
 το 2002³⁷.

³³ «Ποιος είναι ο Space», στο <http://www.space922.gr/>. Συνέντευξη με Στράτο Στε-
 φανίδη, Θεσσαλονίκη 20 Ιανουαρίου 2011.

³⁴ Συνέντευξη με Κωνσταντίνο Τσίγκα, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

³⁵ Συνέντευξη με Γιάννη Δεμερτζή, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

³⁶ Συνέντευξη με εκπρόσωπο της Αδελφότητας Δορκάς, Θεσσαλονίκη 1 Φεβρουαρί-
 ου 2011.

³⁷ Συνέντευξη με Ηλία Ψιλάκη, Καβάλα, 31 Ιανουαρίου 2011. «Smile FM 100,2. Το
 χαμόγελο στα FM», *Service*, 70, Ιαν.2006, σ.39.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η διαδικασία δημιουργίας, μεταβίβασης, αλλαγής προγράμματος ραδιοφωνικών σταθμών συνεχιζόταν τουλάχιστον μέχρι το 2008, κάτι που δείχνει ότι υπήρχε έντονο ενδιαφέρον από το κοινό και τους διαφημιζόμενους για ενημερωτικό και ψυχαγωγικό ραδιόφωνο.

Η κατάσταση άρχισε να γίνεται ανησυχητική για τους σταθμούς αυτούς όταν το Νοέμβριο 2006 η Διεύθυνση Επικοινωνιών και Μεταφορών της Νομαρχίας Καβάλας ζήτησε από την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ) να πραγματοποιήσει έρευνα προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο λειτουργούσαν οι σταθμοί Καρδούλα 87,7, Μελωδία 88,9, Ελληνικός Χρυσούπολη 90,1, URP 89,6, Νεάπολη 90,8, Energy 96,6, Jazz Rock 100,5, Φίλιπποι 101, Magic 102,2, Λυχνία 104,3 και Jeronymo 106³⁸. Η ΕΕΤΤ άργησε να επέμβει. Τελικά πραγματοποίησε επιχείρηση τον Απρίλιο του 2010 και διέκοψε τη λειτουργία των σταθμών Ράδιο Χρυσούπολη 90,1, Ράδιο Νεάπολις 90,8, Αριστερά στα FM 92,6, Smile 100,2, Ελληνικός FM 106, και Ακρόπολις 104³⁹. Από τους σταθμούς αυτούς σήμερα συνεχίζουν να εκπέμπουν το Ράδιο Νεάπολις και ο URP.

Επίσης κατά καιρούς εμφανίζονται ραδιοφωνικοί πειρατές. Άτομα που, όπως και στο παρελθόν, σηκώνουν ένα δίπολο και με έναν πομπό μικρής ισχύος κάνουν εκπομπές σε τυχαίες συχνότητες, σε μη τακτές μέρες και ώρες. Κάποιοι από αυτούς απλώς επιθυμούν να παίζουν τη μουσική τους όπως έκαναν και οι παλαιότεροι ραδιοπειρατές. Αλλά αυτοί είναι ελάχιστοι, καθώς με τη δυνατότητα του webradio, είναι πιο εύκολο και με σαφώς λιγότερους κινδύνους να παίζουν τη μουσική τους και να έχουν μια επαφή με το κοινό τους χρησιμοποιώντας το Internet. Υπάρχουν όμως και οι πειρατές που λειτουργούν ένα σταθμό είτε για να διαφημίσουν τη δική τους επιχείρηση, είτε για να πάρουν και να προβάλλουν διαφημίσεις με πολύ χαμηλό κόστολόγιο.

³⁸ Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Καβάλας, Διεύθυνση Μεταφορών και Επικοινωνιών προς Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, Καβάλα 28 Νοε.2006, αρ. πρωτ. 17/15580.

³⁹ Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, Δελτίο Τύπου, «Επιχειρήσεις διακοπής λειτουργίας παράνομων ραδιοφωνικών σταθμών στο Νομό Καβάλας», 16 Απριλίου 2010, στο http://www.eett.gr/opencms/opencms/admin/News/news_1074.html.

Γιατί υπήρχαν και υπάρχουν ραδιοφωνικοί σταθμοί στην Καβάλα που εκπέμπουν χωρίς άδεια εκπομπής; Είτε διότι ανήκουν κατά παράβαση του Νόμου σε άτομο που διαθέτει κι άλλο ραδιοφωνικό σταθμό με άδεια εκπομπής, ακόμη κι αν εμφανίζονται στα επίσημα έγγραφα κάποιο άλλο άτομο⁴⁰, είτε διότι οι ραδιοφωνικοί σταθμοί δεν εξέπεμπαν το 1999, όπως συμβαίνει με τους URP⁴¹, Ράδιο Νεάπολις⁴², πρώην Jeronymo και νυν Ελληνικός⁴³, είτε διότι έχασαν την άδεια εκπομπής για κάποιο άλλο λόγο, όπως ο Magic FM 102,2 του Θεόφιλου Παραδέλη⁴⁴.

Η εποχή 1990-1994 ήταν η χρυσή εποχή του ραδιόφωνου για την Καβάλα, όπως και για όλη την ελληνική επαρχία. Δημιουργήθηκαν πολλοί σταθμοί, μουσικοί και ενημερωτικοί από νέους ανθρώπους με όρεξη για να κάνουν και να προβάλλουν κάτι διαφορετικό. Εκμεταλλεύτηκαν το νεαρό της ηλικίας τους για να παρακάμψουν εμπόδια κι αναστολές. Κάποιοι είδαν το ραδιόφωνο ως ένα χόμπι στο οποίο επένδυαν όλα τα έσοδα από τα λειτουργία του και από άλλες επιχειρήσεις που διατηρούσαν. Και τα έσοδα ήταν αρκετά, για κάποιους πολλά, καθώς η απήχηση των σταθμών ήταν μεγάλη, το κοινό άκουγε ραδιόφωνο πολλές ώρες καθημερινά (η ιδιωτική τηλεόραση δεν είχε ακόμη εδραιωθεί) και η τοπική κοινωνία είχε τις οικονομικές δυνατότητες και τη θέληση να διαφημίζεται στα τοπικά ραδιόφωνα.

Στα ραδιοφωνικά στούντιο πολλοί φερέλπιδες έγιναν έμπειροι δημοσιογράφοι. Άτομα με αρκετά χρόνια στον Τύπο αλλά και άπειροι με κύριο προσόν μια καλή φωνή βγήκαν στο ραδιόφωνο και σταδιοδρόμησαν στα μέσα ενημέρωσης⁴⁵. Άλλωστε ακόμη και σήμε-

⁴⁰ Βλ. την περίπτωση του Ράδιο Καρδούλα, κατά την οποία το 2005 το ΕΣΡ απέρριψε τη μεταβίβαση του σταθμού από τον ιδιοκτήτη Βασίλη Αναστασιάδη προς τον Ευθύμιο Κυριακίδη με το αιτιολογικό ότι ο δεύτερος ήταν μέχρι πρότινος υπάλληλος του σταθμού άρα η μεταβίβαση ήταν εικονική (Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ απόφασης 437/1 Νοεμβρίου 2005).

⁴¹ Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης 462/18 Σεπτεμβρίου 2007.

⁴² Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης 72/7 Φεβρουαρίου 2006.

⁴³ Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης 195/27 Απριλίου 2010.

⁴⁴ Συνέντευξη με Βασίλη Ζαγοριανό, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010. Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης, 486/7 Νοεμβρίου 2006.

⁴⁵ Για τους ραδιοφωνικούς παραγωγούς στην Καβάλα βλ. πρόχειρα Βασιλική Λιοτάκη, «Τα ραδιο...φωνικά ζευγάρια της ενημέρωσης. Αυτοί που μας κρατούν πρωινή συντροφιά», *Service*, 45, Οκτώβριος 2003, σσ.28-38. Ελένη Κοτσικάρη, «Ραδιόφωνα γένους ... θηλυκού», *Service*, 94, Ιανουάριος 2008, σσ.30-41.

ρα από τα σαράντα μέλη της ΕΣΗΕΜΘ και τα εξήντα πέντε (65) άτομα που εργάζονται ως δημοσιογράφοι στο νομό Καβάλας, κανένας δεν έχει πτυχίο πανεπιστημίου με αντικείμενο τη δημοσιογραφία. Όλοι σχεδόν εργάζονται με βάση την εμπειρία τους⁴⁶.

Σήμερα εκπέμπουν 32 ραδιοφωνικοί σταθμοί από την Καβάλα, αριθμός εντυπωσιακός αλλά όχι υπερβολικός για τα δεδομένα της ελληνικής επικράτειας και για μια επαρχία με το μέγεθος και το δυναμισμό της Καβάλας.

Σταθμοί που εκπέμπουν στην Καβάλα κι έχουν άδεια εκπομπής

α/α	Συχνότητα εκπομπής	Επωνυμία	Ιδιοκτήτης
1	88,3	Mao Radio	Ι.Κ.Τσίγκας
2	88,6	Alpha Radio 88,6	Κ.Τσίγκα και ΣΙΑ ΕΕ
3	89,2	EPA-NET 105,8	EPA
4	90,5	Ένα Radio	Β.Ι.Κουκουτίνης & ΣΙΑ ΟΕ
5	91,2	EPA 2	EPA
6	91,7	Κανάλι 5	Βασιλική Θαλασσοπούλου
7	92,2	Space 922	Ευστράτιος Στεφανίδης
8	92,8	EPA-NET Πήλιο	EPA
9	93,2	Σφαίρα Καβάλας	Γρηγόριος Παπαχρυσόστομος
10	93,7	Ράδιο Πρωινή	Λόγος ΑΕ
11	94,4	Star FM (πρώην Stop FM)	Μιχαήλ Μπουτσέκης
12	94,8	Ράδιο Έρωτας (πρώην Ερωτικός)	Χαράλαμπος Αθανασιάδης
13	95,1	EPA 2	EPA
14	95,7	Θάσος Radio 95,7	Βασίλειος Ζαγοριανός & ΣΙΑ ΟΕ
15	96,3	EPA Καβάλας	EPA
16	96,6	Radio Energy	Γιάννης Δεμερτζής
17	97,0	Δημοτικό Ραδιόφωνο Καβάλας	Δήμος Καβάλας
18	97,5	EPA τρίτο	EPA
19	97,8	Ακρόαμα FM 97,8	Γεώργιος Ξανθόπουλος
20	98,2	Ράδιο Αλέξανδρος	Αλέξανδρος Καρτάλης
21	98,6	Ντέρτι FM 98,6	Κωνσταντίνος Δημητρίου
22	98,9	Στόχος FM Ιδιωτική Ραδιοφωνία Θάσου	Κωνσταντίνος Ζαγοριανός
23	99,7	Στούντιο 7	Γ.Χλώρος & ΣΙΑ ΕΕ
24	100,8	ERT3	EPA
25	101,3	Ράδιο Λελέβωση	Ευστράτιος Στεφανίδης
27	101,8	Lobby FM	Σόλων Πανταζίδης & ΣΙΑ
28	102,8	Ράδιο Ενήμερος	Α. Βαχλιώτου & ΣΙΑ Ενήμερος ΟΕ
29	103,3	Ράδιο Ρασόπουλον 103,3	Ράδιο Μακεδονία Μονοπρόσωπη ΕΠΕ
30	103,7	Παρουσία	Ιερά Μητρόπολη Φιλίππων,

⁴⁶ Συνέντευξη με Τάσο Αποστολίδη, Θάσος 1 Φεβρουαρίου 2011.

31	104,7	EPA Σπορ	Νεαπόλεως και Θάσου EPA
32	105,3	Λυδία η Φιλιππησία	Φιλόπτωχος Αδελφότης Νεανίδων «Η Δορκάς»
33	105,7	Λάμψη 105,7	Λ.Τσίγκα
34	106,4	Ράδιο Μακεδόνισσα	Αθανασία συζ. Νικολάου Βογιατζή
35	106,7	EPA Καβάλας	EPA
36	107,0	Radio Capital (πρώην ΡΑΔΙΟ SOS)	Πέτρος Μαούντζης
37	107,3	EPA Σπορ	EPA

Σταθμοί που εκπέμπουν στην Καβάλα χωρίς άδεια εκπομπής

α/α	Συχνότητα εκπομπής	Επωνυμία	Υπεύθυνος-Ιδιοκτήτης
1	89,6	URP	Ιάκωβος Αβραμίδης
2	67,7	Καρδούλα FM	Βασίλης Αναστασιάδης
3	88,9	Μελωδία FM	?
4	90,1	Ράδιο Χρυσούπολη	Ευάγγελος Μπαλατάκης
5	90,8	Ράδιο Νεάπολις	Σταύρος Δεληγιάννης
6	100,2	Smile FM	?
7	100,5	Jazz Rock	?
8	104,5	Ράδιο Μακεδονία	?

Αξιοσημείωτη ιδιαιτερότητα αποτελεί ότι στην πόλη της Καβάλας ακούγονται σχεδόν αποκλειστικά οι τοπικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί. Το σύνολο σχεδόν των σταθμών εκπέμπει από το ύψωμα Βασιλάκι κοντά στην πόλη της Καβάλας. Εξαιρέση αποτελούν οι σταθμοί Space 922 και Λελέβωσε που εκπέμπουν και από το Πλατανούδι της Κάρυανης, το Ράδιο Αλέξανδρος που εκπέμπει από το κέντρο εκπομπής του δήμου Παγγαίου και οι σταθμοί της Θάσου που έχουν κεραιές στο όρος Υψάρι του νησιού. Επίσης η Λυδία Φιλιππησία πρέπει να διαθέτει αναμεταδότη στα όρια του δήμου Πιερρών.

Σταθμοί από τους όμορους νομούς ακούγονται μόνο στην περιοχή της Χρυσούπολης και της Θάσου. Το γεγονός αυτό αποτελεί μια ιδιαιτερότητα, καθώς λόγω της διαμόρφωσης του εδάφους οι ραδιοφωνικοί σταθμοί της Θεσσαλονίκης ανταγωνίζονται ευθέως τους σταθμούς στη Βέροια, τα Γιαννιτσά, την Κατερίνη ή το Κιλκίς. Από το 2007 πολλοί σταθμοί της Θεσσαλονίκης έχουν επεκτείνει την εμβέλειά τους προς τα δυτικά κι έτσι είναι δυνατόν να ακούει κανείς τους ισχυρούς σταθμούς όχι μόνο στην Κοζάνη αλλά και στον κάμπο της Φλώρινας. Στην Καβάλα δεν συμβαίνει αυτό κι είναι πολύ θετικό για τους ιδιοκτήτες των σταθμών, καθώς η διαφημιστική πίτα μοιράζε-

ται μόνο μεταξύ των τοπικών σταθμών χωρίς ανταγωνιστές από τους όμορους νομούς ή το μεγάλο κέντρο εκπομπής της Θεσσαλονίκης.

Στο τηλεοπτικό πεδίο τώρα, στην Καβάλα λειτουργούν τρεις τηλεοπτικοί σταθμοί, το Center TV, το Ένα Channel και η Πρωινή TV. Οι δυο πρώτοι σταθμοί άρχισαν να λειτουργούν το 1990 και η Πρωινή TV το 1994. Άλλη αξιόλογη τηλεοπτική προσπάθεια δεν υπήρξε.

Μπορούμε να πούμε ότι σε αντίθεση με ότι συμβαίνει στο ραδιόφωνο, η υπόθεση τηλεόραση δεν τράβηξε σαν μαγνήτης ούτε τους ανθρώπους των μέσων ενημέρωσης, ούτε τους επιχειρηματίες. Σε άλλους νομούς ίδιου ή μικρότερου μεγέθους υπάρχουν περισσότερα τηλεοπτικά δίκτυα, ενώ και σε πολύ μικρούς νομούς ή με μικρή αγορά, όπως ο νομός Γρεβενών υπάρχουν δυο τηλεοπτικοί σταθμοί (Κανάλι 28 και TRM). Οι σταθμοί αυτοί λειτουργούν με το νόμο 2644/1998, που ορίζει ότι όσοι σταθμοί είχαν υποβάλει αίτηση για χορήγηση άδειας λειτουργίας και λειτουργούσαν κατά την έναρξη του νόμου (δηλ. τον Μάρτιο του 1998) θεωρήθηκαν ότι λειτουργούν νόμιμα. Πάντως ακόμη και σήμερα, δώδεκα χρόνια μετά τη θέσπιση του νόμου τα τοπικά και περιφερειακά μέσα ενημέρωσης δεν έχουν λάβει επίσημη άδεια εκπομπής και εκπέμπουν σε προσωρινές βεβαιώσεις λειτουργίας. Το γεγονός αυτό ίσως αποτρέπει την ανάπτυξη τους.

Τα τρία τηλεοπτικά δίκτυα προσπάθησαν να αναπτυχθούν καλύπτοντας την τοπική επικαιρότητα και δίνοντας βήμα στους τοπικούς πολιτικούς άρχοντες και πολιτευτές. Όπως σε όλη την ελληνική επαρχία, η κατάσταση ήταν δύσκολη καθώς δεν υπήρχε ούτε η τεχνολογία για το στήσιμο και τη λειτουργία ενός σταθμού, ούτε η εμπειρία για την ανάπτυξη του προγράμματος και των διαφημιστικών εσόδων, ενώ δεν υπήρχε και το νομικό και κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας. Υπήρχε μεγάλη έλλειψη διοικητικών στελεχών και τεχνικών, ενώ και η τεχνολογία εκπομπής (που δεν είχε ψηφιοποιηθεί πλήρως) παρέπεμπε στο παρελθόν.

Τα κενά καλύπτονταν είτε με την έλευση τεχνικών από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη για να στήσουν τα δίκτυα και να ελέγχουν το control room, είτε με τη δημιουργία τεχνικών εκ του μηδενός και με την προμήθεια μεταχειρισμένων και ως τούτου δύσκολων στο χειρισμό, ακριβών στην επιδιόρθωση και συχνά μη συμβατών μεταξύ τους μηχανημάτων βιντεοσκόπησης, λήψης, μοντάζ, κοντρόλ και εκπομπής. Συχνά ένα άτομο έπρεπε να ελέγχει τα πάντα και κάνει

πολλές δουλειές με αποτέλεσμα να γίνονται λάθη και κάποια από αυτά να γίνονται αντιληπτά από τους τηλεθεατές⁴⁷.

Όμως η ανάγκη για ειδησεογραφική κάλυψη ήταν μεγάλη και οι σταθμοί έπρεπε να διαθέτουν αρκετά εξωτερικά συνεργεία για να καλύπτουν τις ανάγκες της ενημέρωσης. Το γεγονός αυτό οδήγησε στη συνεργασία του Center TV με το Ένα Channel και στον περιορισμό του κύκλου εργασιών της Πρωινής TV. Τα δυο συνεργαζόμενα κανάλια προχώρησαν σε επενδύσεις σε νέο εξοπλισμό ψηφιακής τεχνολογίας με αποτέλεσμα η λήψη και η εκπομπή του σήματός τους να βελτιωθεί σημαντικά (πρακτικά είναι ισάξια με εκείνη των καναλιών της Αθήνας) και να καλύπτουν όλες τις περιοχές του νομού, ακόμη κι εκεί που μέχρι το 2009 η λήψη ήταν προβληματική.

Ιδιοκτησιακό καθεστώς

Στο νομό Καβάλας παρατηρείται μέχρι πρόσφατα έντονη κινητικότητα κι αλλαγές στο ιδιοκτησιακό καθεστώς των ραδιοφωνικών σταθμών. Αξίζει να αναφέρουμε μερικές.

Το 1998 ο ενημερωτικός σταθμός Δίαυλος 102 πέρασε στην ιδιοκτησία της εφημερίδας *Ενήμερος*⁴⁸. Το 2002 ο Γιώργος Ξανθόπουλος αγόρασε το σταθμό Ράδιο Ακρόαμα από τον Σταμάτη Ανδρεαδάκη⁴⁹. Δυο χρόνια αργότερα ο Βασίλης Ζαγοριανός αγόρασε τον Lobby 101,8 από την εταιρεία Δημήτριος Πατήρας και Σία ΕΕ και το 2008 το Ράδιο Δέλτα από τον Αναστάσιο Τσαλδαρίδη, τον οποίο μετέτρεψε σε Ντέρτι FM⁵⁰. Το Μάιο του 2008 η Συμέλα Βογιατζή αγόρασε τα ποσοστά των άλλων μετόχων του σταθμού Ράδιο Μακεδονία και τον μετέτρεψε σε μουσικό σταθμό με την επωνυμία Ράδιο Ρασόπουλον⁵¹. Οι Παναγιώτης Κούτρας και Κωνσταντίνος Μελησινός μεταβίβασαν το σταθμό τους στο Στράτο Στεφανίδη το 1998. Ο Στεφανίδης ανέλαβε το 2008 τον Ηχώ 101,3 και τον μετέτρεψε σε Ράδιο Λελέβωσε⁵². Ακόμα ο Πέτρος Μαούνατζης αγόρασε το Ράδιο SOS, το σταθμό των σπουδαστών του ΤΕΙ Καβάλας και τον μετέτρεψε στον

⁴⁷ Συνέντευξη με Γιάννη Γανίτη, Καβάλα 17 Σεπτεμβρίου 2010. Συνέντευξη με Παναγιώτη Νεστορίδη, Καβάλα 18 Σεπτεμβρίου 2010.

⁴⁸ Συνέντευξη με Μάκη Κουκουσόγλου, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010.

⁴⁹ Συνέντευξη με Γιώργο Ξανθόπουλο, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

⁵⁰ Συνέντευξη με Βασίλη Ζαγοριανό, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

⁵¹ Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης 444/22 Σεπτεμβρίου 2009.

⁵² Συνέντευξη με Στράτο Στεφανίδη, Θεσσαλονίκη 20 Ιανουαρίου 2011.

Capital 107⁵³. Η Βίκυ Θαλασσοπούλου εξαγόρασε το Κανάλι 5 και τον Καβάλα FM του Θωμά Γοργόνη και μετέτρεψε τον δεύτερο σε Ράδιο Σφαίρα Καβάλας⁵⁴. Ο Γιάννης Χλώρος διέκοψε τη λειτουργία των Κόκκινη Βελόνα 103,2 και Τριανταφυλλένιο Ροκ 100,2 λόγω αλλαγής ενδιαφερόντων⁵⁵.

Είναι φανερό ότι, ανεξάρτητα από το πόσο ικανοποιητική ή μη είναι η οικονομική κατάσταση στο νομό Καβάλας, άρα και πόσες είναι οι διαφημιστικές καταχωρήσεις στα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης της πόλης, υπάρχει ένα διαρκές ενδιαφέρον για την απόκτηση ραδιοφωνικών σταθμών. Ένα ενδιαφέρον που συνεχιζόταν τουλάχιστον μέχρι την υπογραφή του Μνημονίου το 2010. Έκτοτε δεν έχουν πραγματοποιηθεί αλλαγές ιδιοκτησίας, ενώ αρκετοί ιδιοκτήτες ραδιοφωνικών σταθμών δηλώνουν ότι επιθυμούν να διακόψουν τη λειτουργία τους. Είναι φανερό ότι αυτό οφείλεται τόσο στη γενικότερη μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης που έχει ως αποτέλεσμα τις λιγότερες διαφημίσεις στα τοπικά μέσα ενημέρωσης, όσο και στη διακοπή των διαφημιστικών καταχωρήσεων σε ηλεκτρονικά και έντυπα μέσα ενημέρωσης.

Πάντως χαρακτηριστικό της αγοράς των μέσων ενημέρωσης στην Καβάλα είναι ότι παρατηρείται το φαινόμενο της συγκέντρωσης μέσων ενημέρωσης στα χέρια ιδιωτών και εταιρειών που δραστηριοποιούνται στο χώρο των μέσων ενημέρωσης. Άτομα κι όμιλοι εταιρειών που δραστηριοποιούνται στο χώρο του ραδιόφωνου έχουν στην κατοχή τους περισσότερους από έναν ραδιοφωνικούς σταθμούς, εταιρείες που διαθέτουν ραδιοφωνικούς σταθμούς, ενώ υπάρχουν και όμιλοι που διαθέτουν εφημερίδες, περιοδικά και ραδιοφωνικούς σταθμούς. Παράλληλα υπάρχουν πολλοί ιδιοκτήτες μέσων ενημέρωσης που έχουν κι άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Έτσι, ο Βασίλης Ζαγοριανός είναι ιδιοκτήτης του Θάσος Radio 95,7, ασχολείται όμως και με τους Lobby FM και Ντέρτι FM 88,6. Η Βίκυ Θαλασσοπούλου λειτουργεί τους σταθμούς Κανάλι 5 και Σφαίρα Καβάλας, ο Στράτος Στεφανίδης είναι ιδιοκτήτης των σταθμών Space FM και Ράδιο Λελέβωσε. Η οικογένεια Βογιατζή είναι κάτοχος

⁵³ Συνέντευξη με Πέτρο Μαούντζη, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010.

⁵⁴ Συνέντευξη με Βίκυ Θαλασσοπούλου, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010.

⁵⁵ Συνέντευξη με Γιάννη Χλώρο, Καβάλα 5 Ιανουαρίου 2011.

των ραδιοφωνικών σταθμών Ράδιο Μακεδόνισσα και Ράδιο Ρασόπουλον. Τέλος, ο Ευάγγελος Μπαλταδάκης είχε στην κατοχή του τους ραδιοφωνικούς σταθμούς Jeronymo και Ράδιο Χρυσούπολη.

Η οικογένεια Τσίγκα διαθέτει τρεις ραδιοφωνικούς σταθμούς με διαφορετικό αντικείμενο (Alpha Radio 88,6, Λάμψη 105,7 και Mao Radio 88,3) και μια εφημερίδα τη *Νέα Εγνατία*. Ο Γιάννης Χλώρος είναι ιδιοκτήτης του σταθμού Studio 7, των εφημερίδων *Εβδομή, Χρήμα*, του περιοδικού *Servise*, αρκετών άλλων εκδόσεων, ενώ κατά το παρελθόν διέθετε και τους ραδιοφωνικούς σταθμούς Κόκκινη Βελόνα 103,2 και Τριανταφυλλένιο Ροκ 100,2. Η οικογένεια Γενικόπουλου μέσω της εταιρείας «Λόγος ΑΕ» είναι ιδιοκτήτρια της εφημερίδας *Πρωινή*, του Ράδιο Πρωινή και της Πρωινή TV. Η εταιρεία «Α. Βαχλιώτου και ΣΙΑ» είναι ιδιοκτήτρια της ημερήσιας εφημερίδας *Ενημέρος* και του ομώνυμου ραδιοφωνικού σταθμού. Ο Νίκος Τραμπαντζής φέρεται ως ιδιοκτήτης του σταθμού URP, της εφημερίδας *Εβδομαδιαία*, του περιοδικού *Life Style*, και του εντύπου *Χρυσές Αγγελίες*. Ο Σταύρος Δεληγιάννης είναι ιδιοκτήτης της εφημερίδας *Νεάπολις* και του ομώνυμου ραδιοφωνικού σταθμού. Η οικογένεια Κουκουτίνη είναι ιδιοκτήτρια του Ράδιο Ένα και του Center TV ενώ η οικογένεια Πασσαλίδη είναι ιδιοκτήτρια του Ένα Channel. Και οι δυο οικογένειες δραστηριοποιούνται επιχειρηματικά και σε άλλους τομείς. Τέλος ο Star FM (πρώην Stop FM) ανήκει πλέον στον ομώνυμο ειδησεογραφικό οργανισμό του νομού Δράμας.

Η συγκέντρωση μέσω ενήμερωσης είναι σύνηθες φαινόμενο στην ιστορία της Καβάλας, αφού ανέκαθεν υπήρχαν αρκετές εταιρείες που εξέδιδαν ημερήσιες και εβδομαδιαίες εφημερίδες, ενώ ταυτόχρονα διατηρούσαν κι άλλες δραστηριότητες (εκτυπωτικές ή διαφημιστικές).

Φυσικά υπάρχουν και ατομικές επιχειρήσεις που έχουν ένα μέσο ενημέρωσης στην κατοχή τους (όπως ο Γιώργος Ξανθόπουλος που διατηρεί το Ράδιο Ακρόαμα, ο Μπάμπης Αθανασιάδης με το Ράδιο Έρωτα και ο Γιάννης Δεμερτζής με το Radio Energy 966).

Τέλος, υπάρχουν και μέσα ενημέρωσης που ανήκουν σε φορείς του Δημοσίου ή της κοινωνίας. Σε αυτούς περιλαμβάνεται η ΕΡΑ Καβάλας και το Δημοτικό Ραδιόφωνο Καβάλας. Η Εκκλησία έχει σημαντική παρουσία στα ερτζιανά μέσω του σταθμού Παρουσία, που ανήκει στην Ιερά Μητρόπολη Καβάλας και Φιλίππων, και του σταθμού Λυδία η Φιλιππησία, που ανήκει στη Φιλόπτωχη Αδελφότητα

Νεανίδων «Η Δορκάς», η οποία με τη σειρά της ανήκει στον κύκλο της Οργάνωσης Λυδία η Φιλιππησία της Ασπροβάλτας.

Η κατάσταση σε άλλους νομούς της Μακεδονίας με παρόμοιο μέγεθος και θέση, όπως αυτού της Κοζάνης, είναι διαφορετική. Στο νομό Κοζάνης, που έχει παρόμοιο μέγεθος, πληθυσμό και θέση, εκπέμπουν νόμιμα 24 ραδιοφωνικοί σταθμοί και μάλιστα από περισσότερα από ένα κέντρα εκπομπής, στην Κοζάνη, την Πτολεμαΐδα, τα Σέρβια, τη Σιάτιστα και τη Γαλατινή. Όμως δεν υπάρχει τέτοια συγκέντρωση στο θέμα της ιδιοκτησίας, καθώς μπορεί να υπάρχουν ενημερωτικά συγκροτήματα που διαθέτουν τηλεοπτικό και ραδιοφωνικό σταθμό ή και καθημερινή και εβδομαδιαία εφημερίδα, δηλαδή υπάρχει μια κάθετη συγκέντρωση μέσων ενημέρωσης, αλλά δεν υπάρχουν άτομα και εταιρίες που να έχουν στην κατοχή τους περισσότερους από ένα ραδιοφωνικό σταθμό. Ίδια με την Κοζάνη είναι η κατάσταση και στους υπόλοιπους νομούς της Μακεδονίας.

Η διαφορά αυτή δεν έχει μια ξεκάθαρη εξήγηση και μάλλον δεν οφείλεται στη δράση ενός παράγοντα. Πάντως συνέβαλαν σε αυτό η δημιουργία αρκετών καθαρά ενημερωτικών σταθμών και καθαρά μουσικών σταθμών, η δυναμική εμπορική δραστηριότητα στην Καβάλα που οδήγησε στην ανάπτυξη μιας σημαντικής διαφημιστικής αγοράς, ίσως και η είσοδος επιχειρηματιών από νωρίς στο χώρο του ραδιοφώνου.

Η οικονομική κατάσταση των μέσων ενημέρωσης

Δεν είναι εύκολο να εξετάσει κανείς την οικονομική κατάσταση των ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης. Άλλωστε υπάρχουν και μεγάλες διαφορές. Υπάρχουν ραδιοφωνικοί σταθμοί με ένα στούντιο, έναν ιδιοκτήτη και κάποιους φίλους που κάνουν εκπομπές, ενώ άλλοι σταθμοί, όπως αυτοί του ομίλου Τσίγκα, έχουν διαφορετικά στούντιο εκπομπής και παραγωγής, τα οποία έχουν στηθεί από τεχνικούς με επαγγελματικές προδιαγραφές κι έχουν αποσπάσει βραβεία για τη σωστή υλοποίησή τους.

Όμως εμμέσως μπορούμε να συνάγουμε πληροφορίες για την οικονομική τους κατάσταση στο παρελθόν και στο παρόν. Συγκεκριμένα η δημιουργία τόσων πολλών σταθμών με βεβαίωση νόμιμης εκπομπής και η μέχρι πρότινος παρουσία στα ερτζιανά άλλης μιας δεκάδας σταθμών, καθώς και η παρουσία σε αυτά δεκάδων ατόμων είτε με σχέση μισθωτής εργασίας είτε με κάποια άλλη μορφή συνερ-

γασίας, δείχνει ότι η πόλη μπορούσε να συντηρήσει οικονομικά όχι μόνο τους 30 και πλέον ραδιοφωνικούς σταθμούς που λειτουργούσαν, αλλά και τις εφημερίδες και τα περιοδικά.

Πάντως στο χώρο του ραδιόφωνου και της τηλεόρασης δραστηριοποιούνται τρεις ανώνυμες εταιρείες (Λόγος ΑΕ και Τηλεόραση Μακεδονίας ΑΕ και Ραδιοτηλεοπτική Καβάλας ΑΕ), τρεις ομώνυμες εταιρείες (Α.Βαχλιώτου και Σία Ενήμερος ΟΕ, Β.Ι.Κουκουτίνης και ΣΙΑ ΟΕ, Βασίλειος Ζαγοριανός και ΣΙΑ ΟΕ), τρεις ΕΕ (Σόλων Πανταζίδης και ΣΙΑ ΕΕ, Κ.Τσίγκα και ΣΙΑ ΕΕ, Γ.Χλώρος και ΣΙΑ ΕΕ), μια ΕΠΕ (Ράδιο Μακεδονία Μονοπρόσωπη ΕΠΕ). Οι υπόλοιπες είναι προσωπικές επιχειρήσεις.

Όλες οι παραπάνω επιχειρήσεις που έχουν στην κατοχή τους το σύνολο των ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης συντηρούνται κυρίως από διαφημιστικές καταχωρήσεις. Κάποια μέσα ενημέρωσης βασίζονται σε διαφημιστικές καταχωρήσεις ιδιωτών. Πρόκειται κυρίως για ψυχαγωγικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς (Ράδιο Ακρόαμα, Energy 966, Ντέρτι 88,6, κλπ). Άλλα μέσα ενημέρωσης, κυρίως αυτά που ανήκουν σε ομίλους με εκδοτικές δραστηριότητες που διαθέτουν εφημερίδες και περιοδικά, είναι προσανατολισμένα κυρίως στις διαφημίσεις του δημόσιου τομέα ή του ευρύτερου δημόσιου τομέα.

Κάποιες επιχειρήσεις συνεργάζονται με μεγάλα διαφημιστικά γραφεία για την προσέλκυση διαφημίσεων και κάποιες άλλες διαθέτουν δικό τους τμήμα προσέλκυσης διαφημίσεων. Τέλος κάποια μέσα ενημέρωσης ακολουθούν ένα μεικτό σύστημα, λαμβάνοντας διαφημίσεις από είδη και υπηρεσίες που αφορούν όλη την Ελλάδα από μεγάλα διαφημιστικά γραφεία, ενώ για τη λήψη διαφημίσεων από τοπικούς επιχειρηματίες και φορείς είναι υπεύθυνα τα δικά τους διαφημιστικά τμήματα (βλ. *Ενήμερος*, *URP*, *Radio Capital*, *Εβδομαδιαία*, όμιλος Τσίγκα, *Radio Energy*). Αξίζει να σημειωθεί ότι κάποιοι δημοσιογραφικοί όμιλοι έχουν αρχίσει να αποσύρονται από τη διεκδίκηση κρατικών διαφημίσεων, διότι το Ελληνικό Δημόσιο εξοφλεί τις υποχρεώσεις του μετά από χρόνια⁵⁶. Τέλος υπάρχουν ραδιοφωνικοί σταθμοί με έδρα εκτός της πόλης της Καβάλας (Ράδιο Αλέξανδρος, Space 922) οι οποίοι λαμβάνουν επιχορήγηση από τους

⁵⁶ Συνέντευξη με Νίκο Γενικόπουλο, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

παρακείμενους δήμους σε ετήσια βάση, προκειμένου να προβάλουν τις δραστηριότητές τους⁵⁷.

Οι τηλεοπτικοί σταθμοί της Καβάλας, όπως και οι περισσότεροι σταθμοί της ελληνικής επαρχίας, έχουν λίγες αλλά σταθερά επαναλαμβανόμενες διαφημίσεις στο πρόγραμμά τους, που πρέπει να έχουν εκχωρηθεί σε χαμηλές τιμές σε σχέση με το σύνολο του διαφημιστικού χρόνου που έχουν εξασφαλίσει. Επίσης έχουν εκχωρήσει διαφημιστικό χώρο και χρόνο από το πρόγραμμα του σταθμού σε υπηρεσίες τηλεμάρκετινγκ και τηλεαγορών.

Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί το παιχνίδι Call for Cash της Torna Media που μετέδιδε για αρκετό καιρό το Ένα Channel, όπως και πολλά άλλα τοπικά τηλεοπτικά δίκτυα της χώρας, και το οποίο έφερε σημαντικά έσοδα στο σταθμό από τις τηλεφωνικές κλήσεις. Όμως σε συνέχεια της παραπομπής του καναλάρχη Χρηστίδη στο Κακουργιοδικείο Θεσσαλονίκης για εξαπάτηση τηλεθεατών από το παιχνίδι Photo Fault⁵⁸ το ΕΣΡ επικέντρωσε την προσοχή του και σε άλλους σταθμούς. Στην περίπτωση του Ένα Channel διέταξε την απαγόρευση της συνέχισης μετάδοσης του παιχνιδιού Call for Cash και μάλιστα επέβαλε και χρηματικό πρόστιμο 50.00 ευρώ⁵⁹.

Μια άλλη περίπτωση είναι η διακίνηση του πολιτικού χρήματος. Από την εποχή της δημιουργίας ιδιωτικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών οι πολιτικοί επιδίωξαν να τύχουν προβολής από τα μέσα αυτά. Οι ιδιοκτήτες έθεσαν τα μέσα ενημέρωσης στην υπηρεσία των πολιτικών έναντι αδρής αμοιβής ή άλλων ανταλλαγμάτων. Ειδικά για τους περιφερειακούς ενημερωτικούς σταθμούς η μεγάλη ευκαιρία ήταν οι δημοτικές και νομαρχιακές εκλογές. Η διακίνηση τεράστιων ποσών⁶⁰ οδήγησε το ΕΣΡ να απαγορεύσει τις οικονομικές δόσοληψίες και να εκδώσει πάγιες οδηγίες για την τήρηση της δη-

⁵⁷ Συνέντευξη με Αλέξανδρο Καρτάλη, Νέα Πέραμος 17 Σεπτεμβρίου 2010. Συνέντευξη με Στράτο Στεφανίδη, Θεσσαλονίκη 20 Ιανουαρίου 2011.

⁵⁸ «Αρνείται κάθε κατηγορία ο καναλάρχης Βασίλης Χρηστίδης», 27 Μαρτίου 2006, στο <http://news.in.gr/greece/article/?aid=694359>

⁵⁹ Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης 283/23 Ιουνίου 2009. Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης 409/ 3 Νοεμβρίου 2009.

⁶⁰ Έχει γραφεί ότι στις δημοτικές εκλογές του 1998 διακινήθηκαν περισσότερα από 4.000.000.000 δρχ. για την προβολή πολιτικών από τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης. («Χορός δισεκατομμυρίων κάτω από το τραπέζι», *Τα μέσα*, 10-11 Οκτωβρίου 1998).

μοσιογραφικής δεοντολογίας, της αμεροληψίας και της αντικειμενικότητας⁶¹.

Οι περισσότεροι από τους ιδιοκτήτες μέσω ενημέρωσης και πολλοί δημοσιογράφοι δηλώνουν ότι κατά το παρελθόν γινόταν ευρύτατη διακίνηση πολιτικού χρήματος για την προβολή των υποψηφίων βουλευτών, δημάρχων, νομαρχών, και για την πολιτική στήριξη των τοπικών αρχόντων. Η διακίνηση αυτή γινόταν παλιότερα είτε με απευθείας συμφωνίες προβολής συγκεκριμένου υποψηφίου, είτε με τον αποκλεισμό άλλων υποψηφίων, ακόμη και από τον ίδιο πολιτικό χώρο. Μετά το 2002, σύμφωνα με τις μαρτυρίες, συνεχίστηκε η διακίνηση του πολιτικού χρήματος στα ενημερωτικά μέσα ενημέρωσης (κυρίως στα ηλεκτρονικά) για την προβολή των υποψηφίων και σε μικρότερο βαθμό για τη στήριξη όσων έχουν εκλεγεί δήμαρχοι ή νομάρχες για το σύνολο της θητείας τους (κυρίως οι εφημερίδες).

Η διακίνηση του χρήματος γίνεται πλέον με άλλους τρόπους: είτε με την ανάθεση από τους δήμους και τη Νομαρχία συμβολαίων για την εκτύπωση βιβλίων, λευκωμάτων κ.α. ή άλλων θεμάτων προς τους ιδιοκτήτες έντυπων μέσων ενημέρωσης, είτε με την ανάθεση συμβολαίων διαφημιστικής προβολής των δήμων ή δημοτικών εταιρειών μέσω των ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης. Σε άλλες περιπτώσεις το πολιτικό χρήμα διακινείται μέσω εργολάβων που υλοποιούν συγκεκριμένα έργα για λογαριασμό των δήμων και της Νομαρχίας ή μέσω διαφημιστικών εταιρειών, που πληρώνουν τα μέσα ενημέρωσης.

Πόσο μεγάλα είναι τα ποσά αυτά; Κανείς δεν μπορεί να πει με ακρίβεια. Κατά πάσα πιθανότητα δεν πρόκειται για μεγάλα ποσά, τέτοια που να κρατούν στη ζωή μέσα ενημέρωσης που σε άλλη περίπτωση δεν θα ήταν σε λειτουργία. Είναι όμως ποσά που με τη διακίνησή τους βοηθούν στην επιβίωση των μέσων ενημέρωσης και στην παραμονή των ιδιοκτητών τους στο χώρο αυτό.

Το σύνολο σχεδόν των επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται στο χώρο των ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης δηλώνουν ότι η αγορά των ΜΜΕ στην Καβάλα (τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί, εφημερίδες, περιοδικά) περνά δύσκολες ώρες μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης. Άλλοι θεωρούν ότι η κρίση των μέσων ενη-

⁶¹ Για τις οικονομικές συναλλαγές πολιτικών και περιφερειακών μέσων ενημέρωσης, βλ. Ρόη Παναγιωτοπούλου, *Η τηλεόραση εκτός των τειχών*, Αθήνα, 2004, σσ.157-165.

μέρωσης προέρχεται από τη μείωση της οικονομικής δραστηριότητας και τη μεγάλη πτώση του ελληνικού Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος. Ειδικά οι ενημερωτικοί σταθμοί και εφημερίδες θεωρούν ότι έχουν χάσει μεγάλο μέρος των διαφημιστικών εσόδων από την απαγόρευση των καταχωρήσεων του ελληνικού Δημοσίου που επιβάλλει το Μνημόνιο. Άλλοι επιχειρηματίες και δημοσιογράφοι πιστεύουν ότι η κρίση είναι διπλή, δηλαδή ότι εκτός των παραπάνω, ο νομός Καβάλας αντιμετωπίζει μια μεγάλη μείωση της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας, η οποία με τη σειρά της δημιουργεί ή μεγεθύνει τα οικονομικά προβλήματα των μέσων ενημέρωσης.

Όμως η κρίση στα μέσα ενημέρωσης δεν προέρχεται μόνο από εξωτερικούς παράγοντες, αλλά και από τον εσωτερικό ανταγωνισμό. Σύμφωνα με τους περισσότερους ιδιοκτήτες ραδιοφωνικών σταθμών, ο μεγάλος αριθμός των σταθμών δημιουργεί συνθήκες σκληρού ανταγωνισμού για την προσέλκυση διαφημίσεων με αποτέλεσμα την κατακόρυφη πτώση της τιμής της διαφήμισης. Αρκετοί αναφέρουν ότι πριν το καλοκαίρι του 2010 η διαφημιστική καταχώρηση κοστολογούνταν 100 ευρώ το μήνα, ενώ εκτιμούσαν ότι με την έλευση του 2011 το κόστος της θα έπεφτε ακόμη περισσότερο. Επίσης αρκετοί είναι αυτοί που θεωρούν ότι η εμφάνιση πειρατικών σταθμών, που εκπέμπουν σε άτακτα διαστήματα κυρίως από την παλιά πόλη κι από τις παρυφές της, γίνεται είτε για να διαφημίσουν οι ίδιοι κάποια επιχείρησή τους, είτε διότι μπορούν να πουλήσουν διαφήμιση σε πολύ πιο χαμηλές τιμές.

Το μέλλον είναι αβέβαιο. Κάποιοι επιχειρηματίες και δημοσιογράφοι θεωρούν ότι ο σημερινός αριθμός των μέσων ενημέρωσης (30 ραδιοφωνικοί σταθμοί, τρεις τηλεοπτικοί και 14 εφημερίδες) είναι πολύ μεγάλος και ότι αρκετά μέσα ενημέρωσης θα κλείσουν⁶². Αντίθετα ο Σταύρος Δεληγιάννης πιστεύει ότι τα θύματα του ανταγωνισμού θα είναι οι εφημερίδες και όχι οι ραδιοφωνικοί σταθμοί⁶³.

⁶² Συνέντευξη με Εύα Πασαλίδου, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010. Συνέντευξη με Μάκη Κουκούσογλου, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010. Συνέντευξη με Βασίλη Ζαγοριανό, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010. Συνέντευξη με Ρένα Πανατζόγλου, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

⁶³ Συνέντευξη με Σταύρο Δεληγιάννη, Καβάλα 4 Ιανουαρίου 2011.

Καθορισμός θεματολογίας-Agenda setting

Σύμφωνα με τη Ρόη Παναγιωτοπούλου τα τοπικά μέσα ενημέρωσης έχουν ως στόχο να συγκροτήσουν μια τοπική δημόσια σφαίρα, η οποία να περιλαμβάνει όλα τα μέλη της τοπικής κοινωνίας⁶⁴. Η επιτυχία των μέσων ενημέρωσης εξαρτάται από τη συμμετοχή όλων των κοινωνικών ομάδων στη δημόσια σφαίρα και από τη συζήτηση θεμάτων που αφορούν όλη την κοινωνία κι όχι μόνο αυτά που απασχολούν τα τοπικά κέντρα εξουσίας.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 ο Νίκος Δεμερτζής και ο Αντώνης Σκαμνάκης όρισαν ως θεματογραφία των μέσων ενημέρωσης στην Ελλάδα καταρχήν τις πολιτικές και κοινωνικές ειδήσεις που παράγονται σε μια συγκεκριμένη περιοχή και δευτερευόντως τα άλλα θέματα, ενώ οι ημερήσιες εφημερίδες στην ελληνική περιφέρεια δημοσιεύουν ειδήσεις και θέματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής⁶⁵. Σύμφωνα με τον Τραϊανό Χατζηδημητρίου στην ελληνική περιφέρεια υφίσταται ένα μοντέλο παραγωγής ειδήσεων που βασίζεται στη δραστηριότητα των κέντρων άσκησης εξουσίας στην πολιτική και κοινωνική ζωή των τοπικών κοινωνιών και παράλληλα αγνοεί τη δράση άλλων, συνήθως αδιαμόρφωτων παραγόντων, ατόμων ή φορέων. Ασυναίσθητα ή συνειδητά ενισχύει το συγκεντρωτισμό και κάνει απρόσιτα τα μέσα ενημέρωσης στον πολίτη, καθώς αυτός δεν αναγνωρίζει την προβαλλόμενη από τα μέσα ενημέρωσης θεματολογία να ταυτίζεται με τις δικές του αντιλήψεις και εντυπώσεις⁶⁶.

Τα τοπικά μέσα ενημέρωσης στην Καβάλα ορίζουν την επικαιρότητα και την ειδησεογραφία με βάση τις ενέργειες όσων βρίσκονται σε θέσεις εξουσίας και όσων επιθυμούν να τους αντικαταστήσουν. Ακολουθούν οι δραστηριότητες άλλων θεσμοθετημένων φορέων της πόλης, ανακοινώσεις επιμελητηρίων, συλλόγων, ο σχολιασμός των παραπάνω ειδήσεων και των ενεργειών των προσώπων. Λιγότερες είναι οι ειδήσεις και τα ρεπορτάζ οικονομικού ενδιαφέροντος. Αντίθετα τα μέσα ενημέρωσης δεν δείχνουν κάποιο ζήλο να καλύψουν ειδησεογραφικά θέματα συνεργασίας με τις γειτονικές χώρες (Τουρ-

⁶⁴ Παναγιωτοπούλου, *Η τηλεόραση*, σ.33.

⁶⁵ Δεμερτζής, Σκαμνάκης, *Περιφερειακά*, σ.253.

⁶⁶ Τραϊανός Χατζηδημητρίου, «Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και τοπικές κοινωνίες», στο Χρήστος Φραγκονικολόπουλος (επιμ.), *Κοινωνία και πολιτική. Ρόλος και λειτουργία στη σύγχρονη Ελλάδα*, Αθήνα, 2005, σ.556.

κία-Βουλγαρία), παρά μόνο αν διοργανώνονται από ή πρωταγωνιστούν σε αυτές τοπικοί πολιτικοί άρχοντες. Τα όποια θέματα για τις γειτονικές χώρες προέρχονται στο σύνολο τους από το εθνικό πρακτορείο ειδήσεων ΑΠΕ-ΜΠΕ. Τα μεταναστευτικά θέματα ή θέματα σχετικά με τους μετανάστες που είναι μόνιμα εγκατεστημένοι στην Καβάλα λείπουν παντελώς. Όσα θέματα παρουσιάζονται αφορούν τη διακίνηση των λαθρομεταναστών και προέρχονται από τα δελτία Τύπου που εκδίδει η τοπική αστυνομική διεύθυνση.

Ο πολίτης ως άτομο δεν μένει εκτός των μέσων ενημέρωσης. Έχει φωνή όταν πρόκειται να εκφράσει τα παράπονά του προς την Εξουσία για θέματα λειτουργίας των τοπικών φορέων, για αβελτηρίες, για μεθοδεύσεις, για αδιαφορία, κλπ. Μάλιστα οι περισσότεροι ιδιοκτήτες των ραδιοφωνικών σταθμών βλέπουν το σταθμό ως τον ενδιαμέσο χώρο μεταξύ πολιτών και της εξουσίας και συγκεκριμένα ως το μέσο που χρησιμοποιούν οι πολίτες για να επιλύσουν προβλήματα που τους ταλαιπωρούν σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο⁶⁷. Είναι το πρότυπο της καταγγελτικής δημοσιογραφίας, που είναι πολύ διαδεδομένη στην Ελλάδα. Όλοι οι σταθμοί και οι εφημερίδες προβάλλουν τις καταγγελίες των πολιτών, αλλά ανάλογα με τις πολιτικές τους προτιμήσεις είτε στοχεύουν απευθείας στον πολιτικό που είναι εκ του νόμου υπεύθυνος για τα κακώς κείμενα, είτε στο διοικητικό μηχανισμό και τη γραφειοκρατία, της οποίας προΐσταται.

Από το μοντέλο αυτής της ειδησεογραφίας φαίνεται να διαχωρίζεται τη θέση της η ΕΡΑ Καβάλας. Μπορεί και στα δικά της δελτία ειδήσεων και τις ενημερωτικές εκπομπές να πρωταγωνιστούν οι τοπικές αρχές κι άρχοντες και μάλιστα σε σταθερές θέσεις (ενημέρωση ιεραρχικά δομημένη ταυτόσημη με το τοπικό πολιτικό πρωτόκολλο), αλλά δεν περιορίζεται μόνο στην τοπική πολιτική σκηνή και τις ανακοινώσεις. Φαίνεται ότι οι δημοσιογράφοι έχουν τη θέληση και τη δυνατότητα να δώσουν το λόγο και σε άλλα πρόσωπα και ρεύματα της κοινωνίας. Μάλλον λόγω της έλλειψης άγχους για τα ποσοστά ακροαματικότητας οι συντελεστές της ΕΡΑ δημιουργούν συχνά πλήρεις θεματικά εκπομπές, οι οποίες δίνουν προτεραιότητα στην ενημέρωση και λιγότερο στο σχολιασμό.

⁶⁷ Συνέντευξη με Βίκυ Θαλασσοπούλου, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010. Συνέντευξη με Μάκη Κουκουσόγλου, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010. Συνέντευξη με Γιάννη Χλώρο, Καβάλα 5 Ιανουαρίου 2011. Συνέντευξη με Νίκο Γενικόπουλο, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

Με βάση τα παραπάνω σε γενικές γραμμές τα τοπικά μέσα ενημέρωσης της περιοχής Καβάλας δείχνουν ότι καλύπτουν το λόγο της ύπαρξής τους. Αν όμως θέλουμε να δούμε κατά πόσο έχουν πρόσβαση στα τοπικά μέσα ενημέρωσης όλες οι κοινωνικές ομάδες και οι ηλικίες, τότε η κατάσταση αλλάζει, όχι μόνο στην Καβάλα, αλλά σε όλη την ελληνική επαρχία.

Ένα μεγάλο μέρος του κοινού των μέσων ενημέρωσης, ένα μέρος πιθανών ακροατών και τηλεθεατών, όπως είναι οι νέοι (κι όχι οι νεανικοί φορείς), οι μαθητές (και όχι οι μαθητικοί φορείς και οι κομματικοί τους εκπρόσωποι), οι συνταξιούχοι, τα άτομα που μένουν στο σπίτι, απουσιάζουν πλήρως τόσο οι ίδιοι όσο και τα προβλήματά τους από τα ΜΜΕ της Καβάλας. Το ίδιο συμβαίνει και με τους μετανάστες, οι οποίοι εμφανίζονται μόνο στα δελτία τύπου που αποστέλλει η αστυνομική διεύθυνση για παραβατική συμπεριφορά, οι σπουδαστές των ΤΕΙ, που σύμφωνα με κάποιο ιδιοκτήτη⁶⁸ και δυο δημοσιογράφους⁶⁹ έχουν κοινωνική ζωή που δεν ταυτίζεται με εκείνη της υπόλοιπης πόλης. Μερικοί ιδιοκτήτες σταθμών στην ερώτηση τότε φιλοξένησαν στο στούντιο αξιόλογα άτομα που εκπροσωπούσαν απλώς τον εαυτό τους ή μια παρέα και δεν είχαν θεσμική ιδιότητα, δεν μπορούσαν καν να θυμηθούν.

Είναι φανερό ότι μεγάλα τμήματα του πληθυσμού της πόλης και των χωριών είναι αποκλεισμένα από τα τοπικά μέσα ενημέρωσης. Τα μέσα ενημέρωσης δηλαδή δεν επιτελούν πλήρως το ρόλο τους, αυτόν της δημιουργίας και συντήρησης μιας δημόσιας σφαίρας. Ο αντίλογος των μέσων ενημέρωσης, ότι οι πολίτες παίρνουν τηλέφωνο στα μέσα ενημέρωσης και εκφράζουν τα παράπονά τους, δεν είναι επαρκής, καθώς με αυτό τον τρόπο αναπαράγεται ένα συγκεκριμένο σύστημα εξουσίας που προστατεύει αυτούς που ασκούν την εξουσία με τη βοήθεια των ΜΜΕ. Αν μάλιστα σκεφτούμε ότι πολλοί ραδιοπειρατές εξέπεμπαν στα ερτζιανά για να σπάσουν το κρατικό μονοπώλιο και να έχουν απλώς φωνή και ότι ο κόσμος άκουγε αυτούς μόνο και μόνο για να ακούει κάτι διαφορετικό, είναι περίεργο να βλέπουμε 25 χρόνια μετά οι σταθμοί της ελευθερίας να αποκλείουν μεγάλα τμήματα του πληθυσμού.

⁶⁸ Συνέντευξη με Νίκο Γενικόπουλο, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

⁶⁹ Συνέντευξη με Ρένα Πανταζόγλου, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010. Συνέντευξη με Τασούλα Κρητικού. Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

Διαφορετική περίπτωση αποτελούν οι ραδιοφωνικοί σταθμοί της Μητρόπολης και της Λυδίας της Φιλιππησίας. Σκοπός τους είναι η καλλιέργεια του θρησκευτικού φρονήματος και η προώθηση και διάδοση των ελληνοκεντρικών αξιών. Επιδιώκουν την ενημέρωση και την ψυχαγωγία των ακροατών και ταυτόχρονα την ενίσχυση των θρησκευτικών θεσμών και την πολιτιστική αναβάθμιση του λαού⁷⁰.

Ποιοι είναι οι υπεύθυνοι για τον καθορισμό της ημερήσιας ατζέντας; Στις εφημερίδες και στους ενημερωτικούς σταθμούς είναι οι δημοσιογράφοι-ιδιοκτήτες. Συνήθως αυτοί είναι που επιλέγουν τα θέματα, τη θέση του κάθε θέματος στην ενημερωτική εκπομπή ή στο δελτίο ειδήσεων και τον τρόπο με τον οποίο θα προσεγγισθεί το κάθε θέμα. Επίσης είναι αυτοί που συνήθως επιλέγουν ποιος θα κληθεί για συνέντευξη. Επίσης είναι αυτοί που τις περισσότερες φορές καθορίζουν και το είδος των θεμάτων που θα παρουσιάσουν οι άλλοι δημοσιογράφοι ή το χρόνο και τις σελίδες που θα αφιερωθούν για άλλα θέματα⁷¹.

Τα παραπάνω δεν σημαίνουν ότι οι δημοσιογράφοι-εκδότες ή δημοσιογράφοι-ιδιοκτήτες ραδιοφωνικών σταθμών αναλαμβάνουν όλες τις υπευθυνότητες ως άνθρωποι ορχήστρα και δεν αφήνουν κανένα περιθώριο παρέμβασης σε άλλα άτομα. Αντίθετα σε αρκετά συγκροτήματα απασχολούνται δημοσιογράφοι με πολλά χρόνια θητείας, οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να προσεγγίσουν καλύτερα κάποια θέματα, σεβόμενοι ταυτόχρονα την πολιτική του μέσου στο οποίο εργάζονται⁷². Πολλές φορές οι δημοσιογράφοι αυτοί συντάσσουν τις στήλες των παραπολιτικών και των σχολίων, ή ακόμα είναι υπεύθυνοι για το γενικό πολιτικό σχόλιο της ημέρας στο ραδιόφωνο. Το ίδιο συμβαίνει και στην τηλεόραση, όπου τις ενημερωτικές εκπομπές αναλαμβάνουν στελέχη του σταθμού που μπορούν να ισορροπήσουν ανάμεσα στην πολιτική του σταθμού, τα ενδιαφέροντα των τηλεθεατών και στις επιδιώξεις των συνεντευξιαζόμενων πολιτικών ή άλλων δημοσίων προσώπων. Είναι οι *rundits*, οι αυθεντίες των τοπικών κοινωνιών και της Καβάλας ειδικότερα.

⁷⁰ Συνέντευξη με εκπρόσωπο της Αδελφότητας Δορκάς, Θεσσαλονίκη 1 Φεβρουαρίου 2011.

⁷¹ Συνέντευξη με Τάσο Αποστολίδη, Θάσος 1 Φεβρουαρίου 2011. Συνέντευξη με Μίμη Γκουλούση, Καβάλα 31 Ιανουαρίου 2011. Τηλεφωνική συνέντευξη με Θόδωρο Σπανέλη, 1 Φεβρουαρίου 2011.

⁷² Συνέντευξη με Νίκο Σπιτσέρη, Καβάλα 31 Ιανουαρίου 2011.

Σε μεγάλο βαθμό οι ιδιοκτήτες και οι παλαιοί δημοσιογράφοι δημιουργούν μια ατζέντα, η οποία περιλαμβάνει ουσιαστικά την καθημερινή περιγραφή της πολιτικής δραστηριότητας λίγων συγκεκριμένων ατόμων. Η επιλογή να καλύπτουν τη δραστηριότητα λίγων υποκειμένων είναι συνειδητή, καθώς η σημερινή ειδησεογραφική πραγματικότητα είναι εξαιρετικά σύνθετη. Τα υποκείμενα που δρουν είναι πολλά, πολύ περισσότερα σε αριθμό και με διαφορετικές δραστηριότητες, έτσι είναι εξαιρετικά δύσκολο για τους ιδιοκτήτες των ΜΜΕ και τους δημοσιογράφους να συνθέσουν το συνολικό σκηνικό της ειδησεογραφίας σεβόμενοι την πολυπλοκότητα και δίνοντας το όλο κι όχι απαριθμώντας τα μέρη. Ακόμη και οι καταστάσεις και τα κοινωνικά προβλήματα προσωποποιούνται και αποδίδονται στο πρόσωπο που ξεχωρίζει ή που εκ του νόμου εκπροσωπεί κάποιο φορέα.

Επομένως δεν είναι απαραίτητο η τάση των ΜΜΕ στην Καβάλα να καλύπτουν το σύνολο της επικαιρότητας και της δημιουργικότητας και των διαθέσεων της τοπικής κοινωνίας να οφείλεται σε σχέσεις διαπλοκής με την εξουσία, την όποια εξουσία, και στον συνακόλουθο αποκλεισμό όσων την αμφισβητούν, αλλά στην αδυναμία τους να δουν το σημαντικό σε βάρος του λιγότερου σημαντικού, να επιλέξουν αυτό που έχει διάρκεια σε σχέση με το εφήμερο και να το παρακολουθήσουν και να το αναδείξουν και τέλος να δουν την τοπική κοινωνία συνθετικά κι όχι αναλυτικά.

Μέχρι τα τέλη του 2010 η ειδησεογραφία των μέσων ενημέρωσης επικεντρωνόταν στα τεκταινόμενα στο χώρο της πόλης της Καβάλας, ενώ η γύρω περιοχή, η Ελευθερούπολη, η Χρυσούπολη και η Θάσος υποεκπροσωπούσαν⁷³. Οι διοικητικές αλλαγές και η αύξηση των αρμοδιοτήτων των τοπικών αρχών, και μάλιστα των νεοδημιουργηθέντων, επιφέρει αλλαγές στην ατζέντα των μέσων ενημέρωσης. Δεν διαφοροποιούν τη θεματολογία τους, αλλά αναγκάζονται να αναδείξουν θέματα που προκύπτουν σε άλλους δήμους στα όρια του νομού⁷⁴. Ιδιαίτερα για το νομό Καβάλας σημαντικό ρόλο σε αυτό έπαιξε η δολοφονία του δημάρχου Παγγαίου Τριαντάφυλλου Κουκούδη στα τέλη του 2009 από τους ταμίες του Δήμου για υπόθεση κατά-

⁷³ Βλ. συνέντευξη με Ρένα Πανταζόγλου, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

⁷⁴ Συνέντευξη με Γιάννη Χλώρο, Καβάλα 5 Ιανουαρίου 2011. Συνέντευξη με Νίκο Γενικόπουλο, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010. Τηλεφωνική συνέντευξη με Θεόδωρο Σπανέλη, 1 Φεβρουαρίου 2011.

χρησης, καθώς και η κατάχρηση 185.000 ευρώ από τον ταμία του πρώην δήμου Ελευθερούπολης Καβάλας στις αρχές του 2011. Επομένως είναι λογικό να περιμένουμε αλλαγές στο θέμα αυτό.

Περιεχόμενο-Παραγωγές

Οι ενημερωτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί διαθέτουν τουλάχιστον μια ενημερωτική εκπομπή στη ζώνη 09.00-11.00. Κάποιοι σταθμοί έχουν περισσότερες ώρες τοπικό ενημερωτικό πρόγραμμα. Έτσι το Studio 7 έχει ενημερωτική ζώνη καθημερινά από τις 6.00 έως τις 15.00, ενώ και το Σαββατοκύριακο διατηρεί ενημερωτικές εκπομπές. Το Radio Ένα έχει τέσσερις ώρες τοπικό ενημερωτικό πρόγραμμα, το ίδιο και ο Alpha Radio. Η ενημερωτική ζώνη του Ράδιο Νεάπολις είναι από τις 09.00 έως τις 14.00. Επίσης όλοι οι σταθμοί φιλοξενούν δελτία ειδήσεων μέχρι αργά το απόγευμα είτε μια φορά την ώρα πάνω στην ώρα, είτε κάθε μισή ώρα.

Οι περισσότεροι ειδησεογραφικοί σταθμοί στη συνέχεια δικτυώνονται με ειδησεογραφικούς σταθμούς της Αθήνας. Στις αρχές του 2011 οι δικτυώσεις ήταν:

Το καθημερινό πρόγραμμα της τοπικής ΕΡΑ αποτελείται από τοπικές ενημερωτικές εκπομπές, δελτία ειδήσεων και μουσική μέχρι την 13.10 και στη συνέχεια συνδέεται με τη NET 105,6 για τη «Ραδιοεφημερίδα» και με τον 102 FM Θεσσαλονίκης για την εκπομπή «Περικόπιο» με θέματα από όλη την ελληνική επαρχία.

Σταθμός Καβάλας	Σταθμός Αθηνών/Θεσσαλονίκης
<i>Ράδιο Ενήμερος</i>	ANT1
<i>Ράδιο Ένα</i>	REAL FM
<i>Κανάλι 5</i>	Love Radio
<i>Sfera Καβάλας</i>	Sfera Αθήνας
<i>Lobby</i>	Flash 96
<i>Alpha Radio</i>	Skai 100,4
<i>Λάμψη FM Καβάλας</i>	Λάμψη FM
<i>Space 922</i>	Αθλητικό Metropolis

Οι τοπικές ενημερωτικές εκπομπές είναι ζωντανές και παράγονται από δημοσιογράφους και από τους ιδιοκτήτες-διευθυντές των σταθμών. Ασχολούνται κυρίως με την τοπική επικαιρότητα, της πό-

λης, του νομού, αλλά πλέον δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον να καλύψουν και τις δραστηριότητες της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, που εδρεύει στην Κομοτηνή. Συγκριτικό πλεονέκτημα διαθέτουν οι σταθμοί που ανήκουν σε συγκροτήματα Τύπου (Studio 7, Ράδιο Πρωινή, Ράδιο Ενήμερος) καθώς απασχολούν τους δημοσιογράφους των εφημερίδων και τα θέματά τους, έχουν δηλαδή περισσότερους ανθρώπινους πόρους και μεγαλύτερες προσβάσεις στις πηγές πληροφόρησης.

Οι ενημερωτικές εκπομπές περιλαμβάνουν την τοπική επικαιρότητα, που αποτελείται από τις δραστηριότητες των πολιτικών αρχόντων, των υποψήφιων πολιτευτών και τις μεταξύ τους διαφωνίες, την κοινωνική δραστηριότητα, τις δραστηριότητες των οικονομικών φορέων της πόλης και πολιτιστικών φορέων. Τα θέματα για την οικονομία έχουν αυξηθεί σε σημαντικό βαθμό το 2009 και έκτοτε παραμένουν επίκαιρα σε ημερήσια βάση. Θέματα τουρισμού και πολιτισμού εμφανίζονται με μεγαλύτερη συχνότητα το καλοκαίρι και τον Σεπτέμβριο.

Τα τοπικά αθλητικά θέματα είναι πολλά σε σταθερή βάση κι αρκετοί σταθμοί διαθέτουν αθλητικές εκπομπές σε καθημερινή ή εβδομαδιαία βάση, ενώ υπάρχει κι ένας σταθμός (ο Space 922) που λειτουργεί κατά βάση ως αθλητικός ενημερωτικός σταθμός. Τέλος αξιόμνη ξεχνούμε ότι μέχρι τον Αύγουστο του 2008 υπήρχε ένα ακόμη αθλητικό ραδιόφωνο, το Δέλτα Σπορ FM, που όμως έκτοτε λειτουργεί ως μουσικός σταθμός.

Θέματα σχετικά με τις γειτονικές χώρες και λαούς (Βουλγαρία και Τουρκία) εμφανίζονται σπάνια στα τοπικά ραδιόφωνα, το ίδιο και οι οικονομικές και τουριστικές δραστηριότητες των λαών αυτών στην ευρύτερη περιοχή της Καβάλας. Η σημαντικότερη αύξηση των τουριστών από τη Βουλγαρία προς τη Θάσο το καλοκαίρι του 2008 ουσιαστικά πέρασε απαρατήρητη, το ίδιο και η «κατάληψη» των ξενοδοχείων της Καβάλας την Πρωτοχρονιά του 2011 από Τούρκους με προέλευση από την Αδριανούπολη, την Κωνσταντινούπολη κι άλλες πόλεις της Τουρκίας, οι οποίοι είδαν την Καβάλα ως έναν ακόμη αξιόλογο προορισμό. Οι συχνές, πλέον, επισκέψεις των τουρκικών προσφυγικών σωματείων ή ακόμη και των δευτεροβάθμιων τουρκικών προσφυγικών οργανώσεων (π.χ. Lozan Mubadilleri) δεν αποτελούν γεγονότα άξια να προβληθούν από τα τοπικά ραδιοφωνικά δίκτυα. Τα δελτία ειδήσεων και κυρίως οι άλλες ενημερωτικές εκπο-

μπές της τοπικής ΕΡΑ δείχνουν να έχουν μεγαλύτερη θεματική ποικιλία.

Οι μετανάστες επίσης απουσιάζουν από τα ραδιοφωνικά δίκτυα. Η όποια οικονομική δραστηριότητα των μεταναστών, τα προβλήματα τους, η κοινωνική ζωή τους, τα προβλήματα με την ελληνική δημόσια δικαιοσύνη απουσιάζουν από τα τοπικά ραδιόφωνα, το ίδιο και οι εκπρόσωποί τους, οι οποίοι μάλλον δεν έχουν κληθεί ποτέ σε ραδιοφωνικό στούντιο της Καβάλας. Οι μόνες ειδήσεις σχετικά με τους μετανάστες είναι αστυνομικής φύσεως, συνήθως εκφωνήσεις των Δελτίων Τύπου της Ελληνικής Αστυνομίας για συλλήψεις διακινητών λαθρομεταναστών και ναρκωτικών.

Επίσης απουσιάζει το δικαστικό ρεπορτάζ από τους ειδησεογραφικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς, όπως απουσιάζει και από τις εφημερίδες. Είναι ενοχλητικό, καθώς φέρνει στην επιφάνεια τις αδυναμίες και τα λάθη των ατόμων και της κοινωνίας. Το ίδιο βέβαια συμβαίνει σε όλες τις τοπικές κοινωνίες στην Ελλάδα.

Προκύπτει όμως και από τις ελλείψεις στην επαγγελματική παιδεία των δημοσιογράφων, καθώς κανένας δεν είναι απόφοιτος δημοσιογραφίας από κάποιο πανεπιστήμιο, ενώ μόλις τρεις δημοσιογράφοι έχουν αποφοιτήσει από ΙΕΚ Δημοσιογραφίας. Οφείλεται όμως και στον αυτοέλεγχο και στην αυτολογκρισία. Πολλοί δημοσιογράφοι, μπροστά στη αμεσότητα του μέσου και στην αδυναμία να ελέγξουν πλήρως το θέμα με το οποίο θα ασχοληθούν, προτιμούν να μην καλύπτουν θέματα εκτός της συνήθους επικαιρότητας, είτε διότι δεν είναι σίγουροι για την πολιτική του σταθμού, είτε διότι δεν είναι σίγουροι για τον εαυτό τους απέναντι στο μέσο που εργάζονται⁷⁵.

Όμως οι ενημερωτικές εκπομπές δεν περιλαμβάνουν ειδησεογραφία, ή μόνο ειδησεογραφία. Ασχολούνται με το σχολιασμό της τοπικής επικαιρότητας και με την προώθηση των αιτημάτων και των παραπόνων των κατοίκων της Καβάλας και των γύρω κωμοπόλεων και χωριών. Οι πολιτικοί φιλοξενούνται συχνά στα στούντιο, είτε παρεμβαίνουν ζωντανά τηλεφωνικά στις εκπομπές ή απαντούν στις καταγγελίες των πολιτών. Η επέμβασή τους είναι άμεση και συνεχής, σε βαθμό που πολλοί κάτοικοι της πόλης αναρωτιούνται αν οι τοπικοί άρχοντες εργάζονται τις καθημερινές μέχρι τις 11.00 ή παρακο-

⁷⁵ Συνέντευξη με Νίκο Σπιτσέρη, Καβάλα 31 Ιανουαρίου 2011. Συνέντευξη με Τάσο Αποστολίδη, Θάσος 1 Φεβρουαρίου 2011.

λουθούν τις τοπικές εκπομπές προκειμένου να ενημερώνονται και να απαντούν στις αιτιάσεις των πολιτών και στις καταγγελίες και τις κατηγορίες των πολιτικών τους αντιπάλων.

Οι πολίτες, όπως και στις περισσότερες άλλες πόλεις της Ελλάδας, παρεμβαίνουν προκειμένου να πουν την άποψή τους ή να καταγγείλουν κακώς κείμενα, αλλά σε καμιά περίπτωση δεν κάνουν απευθείας διάλογο με αξιωματούχους, παρά μόνο σε εκπομπές αθλητικού περιεχομένου.

Στις ενημερωτικές εκπομπές θα πρέπει να εντάξουμε και τις εκπομπές ειδικού σχολιασμού, ειδικά για θέματα θρησκείας, ασφάλειας, και τα εθνικά θέματα. Δημοσιογράφοι, ειδικοί ή «ειδικοί», καλούνται να αναπτύξουν ένα τέτοιο θέμα ή να σχολιάσουν την τρέχουσα επικαιρότητα. Μάλιστα κάποιοι ραδιοφωνικοί παραγωγοί (π.χ. Σάκης Κολυβάς στο Ράδιο Νεάπολις 90,8) έχουν δικές τους εκπομπές σε μόνιμη βάση για τα θέματα αυτά. Κάποιες άλλες εκπομπές έχουν σαφή πολιτική στόχευση και σχολιάζουν, είτε θετικά είτε αρνητικά, σε σταθερή βάση τις ενέργειες και τη δράση συγκεκριμένων πολιτικών προσώπων (ή τη μη δράση τους), ιδιαίτερα αυτών που βρίσκονται σε θέσεις ευθύνης είτε έχουν διατελέσει στο παρελθόν βουλευτές, νομάρχες ή δήμαρχοι.

Ο σταθμός «Παρουσία» της Ιεράς Μητρόπολης Καβάλας και Φιλίππων αναμεταδίδει το πρόγραμμα του ραδιοφωνικού σταθμού «Εκκλησία» της Αρχιεπισκοπής της Ελλάδος σε καθημερινή βάση. Έχει δική του εκπομπή μια φορά την εβδομάδα, κάθε Σάββατο 12.00-13.00 με τίτλο «Φιλίππειοι Λόγοι». Η εκπομπή σχολιάζει την πολιτική και κοινωνική επικαιρότητα της εβδομάδας, αναγιγνώσκει και αναλύει την ευαγγελική και αποστολική περικοπή και προβαίνει σε σχόλια ποιμαντικού χαρακτήρα. Επίσης αναμεταδίδει ζωντανά τις ομιλίες που πραγματοποιούνται στην Πνευματική Εστία της Μητρόπολης⁷⁶.

Η Λυδία η Φιλιππησία μεταδίδει καθημερινά τη Θεία Λειτουργία, τις ακολουθίες και τους παρακλητικούς κανόνες από διάφορους ναούς της Μακεδονίας και της Θράκης. Ακόμη, καλύπτονται γεγονό-

⁷⁶ Τηλεφωνική συνέντευξη με Γραμματέα Μητρόπολης Φιλίππων, Νεάπολης και Θάσου, 16 Σεπτεμβρίου 2010

τα της περιοχής, τόσο εκκλησιαστικά όσο και της τοπικής και νομαρχιακής αυτοδιοίκησης⁷⁷.

Οι τηλεοπτικοί σταθμοί Ένα Channel και Center TV έχουν χαρακτηριστικά ενημερωτικό και ψυχαγωγικό, ενώ το Πρωινή TV είναι καθαρά ενημερωτικός σταθμός. Οι δυο σταθμοί διατηρούν εδώ και 10 χρόνια συνεργασία σε πολλά επίπεδα (π.χ. έχουν κοινά συνεργεία και τεχνικό προσωπικό). Το Ένα Channel έχει καθημερινά τέσσερα δελτία ειδήσεων, μία καθημερινή ενημερωτική εκπομπή (Εξελίξεις) και μία εβδομαδιαία αθλητική εκπομπή την Κυριακή. Το Center TV μεταδίδει καθημερινά τέσσερα δελτία ειδήσεων, έχει επίσης καθημερινή ενημερωτική εκπομπή (Το θέμα της ημέρας), ενώ μεταδίδει επίσης μια φορά την εβδομάδα εκπομπή για την πολιτική (Εξ επαφής), την οικονομία (Εξ επαφής στην οικονομία), τον αθλητισμό (Οριακά off side) και τον πολιτισμό (Όλα είναι τέχνη). Οι υπόλοιπες εκπομπές των δυο καναλιών είναι ψυχαγωγικού χαρακτήρα και απευθύνονται σε όλες τις ηλικίες. Υπάρχουν εκπομπές που απευθύνονται στη νεολαία (magazino, life style, μουσικές κυκλοφορίες, κλπ.) αλλά και σε μεγαλύτερες ηλικίες (Οδοιπορικό, άρωμα Ελλάδας, εκπομπές μαγειρικής, κλπ. Επίσης και οι δυο σταθμοί φιλοξενούν εκπομπές με τηλεπωλήσεις και τηλεμάρκετινγκ.

Τελευταία οι δυο σταθμοί διαφοροποίησαν το πρόγραμμά τους. Το Center TV έχει αναλάβει να δομήσει ένα ενημερωτικό-πολιτικό προφίλ και το Ένα Channel ένα προφίλ ψυχαγωγικό.

Το Πρωινή TV φιλοξενεί δελτία ειδήσεων, εκπομπές με συνεντεύξεις πολιτικών και ανθρώπων της πόλης, καθώς και μεταδόσεις συνενδριάσεων του δημοτικού και νομαρχιακού συμβουλίου.

Οι ενημερωτικές εκπομπές και οι εκπομπές σχολιασμού φιλοξενούν συχνά τους τοπικούς πολιτικούς άρχοντες και όσους δραστηριοποιούνται στον κοινωνικό και πολιτιστικό ιστό της πόλης. Οι εκπομπές πυκνώνουν και έχουν ως καλεσμένους αποκλειστικά πολιτικούς σε περιόδους κρίσης (όχι απαραίτητα στην κεντρική πολιτική σκηνή) και σε προεκλογικές περιόδους. Στις εκπομπές αυτές δεν υπάρχει το πάθος και η αμεσότητα των αντίστοιχων πρωινών ενημερωτικών εκπομπών. Οι καλεσμένοι έχουν αρκετό χρόνο να αναπτύξουν τις απόψεις τους και μάλιστα έχουν τη δυνατότητα να επιχει-

⁷⁷ Συνέντευξη με εκπρόσωπο της Αδελφότητας Δορκάς, Θεσσαλονίκη 1 Φεβρουαρίου 2011.

ρηματολογούν ή να θέτουν αυτοί την ατζέντα, αντί να εξετάζονται από τους δημοσιογράφους. Ίσως σε αυτό παίζει ρόλο το ίδιο το μέσο, και η διαφορά της τηλεόρασης από το ραδιόφωνο, ίσως και το γεγονός ότι στο ραδιόφωνο ο δημοσιογράφος ή ο ερωτών είναι ο ιδιοκτήτης του μέσου ή του ομίλου, ενώ στην τηλεόραση ένας δημοσιογράφος-υπάλληλος.

Οι περισσότερες εκπομπές, ενημερωτικές και ψυχαγωγικές, είναι εσωτερικές παραγωγές των τηλεοπτικών σταθμών, ενώ το υλικό από άλλες πηγές συνήθως χρησιμοποιείται για να γεμίσει ελάχιστο χρόνο στα δελτία ειδήσεων. Οι παραγωγές είναι φθηνές, οι εκπομπές συνήθως παράγονται στα στούντιο των σταθμών, ενώ τα εξωτερικά γυρίσματα είναι λίγα και αφορούν αποκλειστικά ενημερωτικά ρεπορτάζ. Το γεγονός αυτό είναι φυσιολογικό, καθώς η προβολή ξένων ψυχαγωγικών σειρών και ταινιών απαιτεί την καταβολή πνευματικών δικαιωμάτων που είναι αμφίβολο κατά πόσο μπορούν να αποσβεστούν με διαφημίσεις. Μέχρι τις αρχές του 2009 η ποιότητα εκπομπής των τηλεοπτικών σταθμών ήταν πολύ κακή. Όμως έκτοτε η ποιότητα του σήματος του Center TV και του Ένα Channel έχει βελτιωθεί πολύ σημαντικά, κάτι που αποδεικνύει ότι έχουν γίνει επενδύσεις στο τεχνικό μέρος των σταθμών. Αντίθετα η λήψη του Πρωινή TV συνεχίζει να παρουσιάζει προβλήματα ποιότητας.

Πάντως από τα στούντιο των τριών τηλεοπτικών σταθμών έχουν περάσει κάποιοι από τους παλαιότερους δημοσιογράφους της Καβάλας (όπως ο Μίμης Γκουλούσης), αλλά και πολλοί από τους νεότερους, οι οποίοι μετά συνέχισαν την πορεία τους σε άλλα μέσα ενημέρωσης (Μάκης Κουκουσόγλου, Βένη Γρηγοριάδου, Γιάννης Γανίτης, Τάσος Αποστολίδης, κ.α.)

Η μονοδιάστατη θεματολογία των τοπικών μέσων ενημέρωσης ουσιαστικά περιορίζει το κοινό που ενδιαφέρεται γι' αυτά στα όρια του νομού. Ελάχιστες είναι οι ειδήσεις της Καβάλας που βρίσκουν τη θέση τους στην ατζέντα της επικαιρότητας πανελλαδικά. Συνήθως πρόκειται για κάποιες εκδηλώσεις πολιτισμού ή ανακοινώσεις μεγάλων έργων ή επισκέψεις πολιτικών της κεντρικής πολιτικής σκηνής και υπουργών και τη συνακόλουθη δράση τους, ή τέλος για γεγονότα του αστυνομικού δελτίου που ενδιαφέρουν το Πανελλήνιο λόγω της βιαιότητας ή της πρωτοτυπίας τους.

Οι τοπικοί μουσικοί σταθμοί έχουν δικές τους μουσικές παραγωγές-εκπομπές. Σε κάποιες ζώνες οι εκπομπές είναι δημιουργίες μου-

σικών παραγωγών στο στούντιο, ενώ τις περισσότερες ώρες είναι μια Playlist που προέρχεται από τη βάση δεδομένων των τραγουδιών του κάθε σταθμού (οι περισσότεροι σταθμοί χρησιμοποιούν το πρόγραμμα Jazzler).

Η επικράτηση της ελληνόφωνης μουσικής είναι σχεδόν πλήρης. Ουσιαστικά υπάρχει μόνον ένας σταθμός (το Ράδιο Ακρόαμα) που μεταδίδει αποκλειστικά ξένη μουσική και μάλιστα όλα τα είδη. Ένας ακόμη σταθμός, ο Mao Radio, παίζει περισσότερο ροκ, κυρίως της ξένης μουσικής σκηνης αλλά και ελληνικό. Ροκ έπαιζε κυρίως και ο σταθμός Τριανταφυλλένιο Ροκ 100,2 που δεν λειτουργεί πλέον. Οι υπόλοιποι σταθμοί, τόσο αυτοί που είναι δηλωμένοι ως αποκλειστικά μουσικοί-ψυχαγωγικοί, όσο και οι ενημερωτικοί, στις μη ενημερωτικές ζώνες του προγράμματός τους μεταδίδουν κυρίως ελληνική μουσική.

Κάποιοι σταθμοί έχουν στο πρόγραμμά τους και εκπομπές με ξένη μουσική, πιο πολύ ποπ και ροκ. Τα υπόλοιπα είδη μουσικής (φολκ, κλασική μουσική, συμφωνική μουσική, τζαζ, έθνικ, πανκ, κλπ.) είτε ακούγονται σπάνια, είτε απλώς απουσιάζουν από το πρόγραμμα των σταθμών σε μόνιμη βάση.

Οι σταθμοί προτιμούν να παίζουν είτε τις σύγχρονες ελληνικές επιτυχίες, όπως αυτές δημιουργούνται στις ελληνικές νυχτερινές πίστες, είτε λαϊκά και ρεμπέτικα τραγούδια άλλων εποχών. Το έντεχνο ακολουθεί στις προτιμήσεις και στις μεταδόσεις, και με αυξημένη απήχηση τον τελευταίο καιρό.

Πρόκειται για τραγούδια που στέλνουν οι εταιρείες ή κατεβάζουν οι παραγωγοί από το διαδίκτυο (άλλες φορές πληρώνουν πνευματικά δικαιώματα κι άλλες όχι). Για τους περισσότερους σταθμούς δεν υπάρχει περίπτωση να έλθει ένα γκρουπ ή ένας τραγουδιστής στο στούντιο και να τραγουδήσει εκεί ή έστω να έχει μια συνέντευξη Live με την παρουσία επιλεγμένου κόσμου. Επίσης είναι σπάνιο να φιλοξενούν υλικό από συγκροτήματα της πόλης κι ακόμη πιο σπάνια δίνουν την ευκαιρία στα ίδια τα συγκροτήματα να παίξουν ζωντανά στα στούντιο των σταθμών.

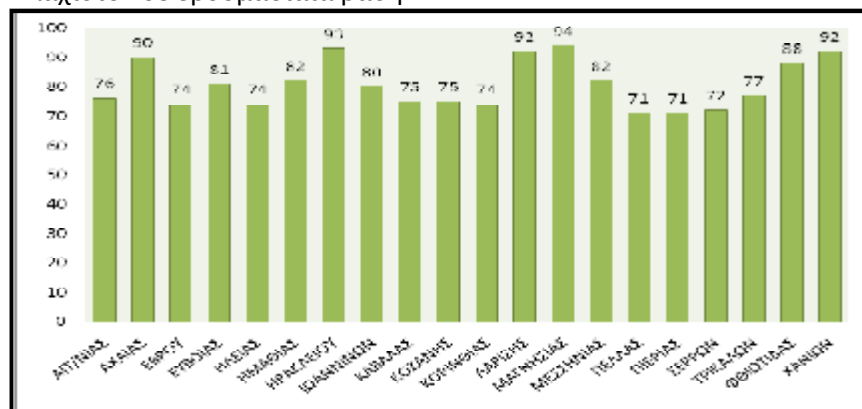
Ιδιαιτερότητα του νομού Καβάλας αποτελεί η ύπαρξη δυο ραδιοφωνικών σταθμών που εκπέμπουν αποκλειστικά παραδοσιακή ποπτική μουσική, το Ράδιο Λελέβωσε και το Ράδιο Ρασόπουλον. Οι σταθμοί απευθύνονται στο κοινό των χωριών και των κωμοπόλεων της Καβάλας και της Δράμας, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων είναι

πρόσφυγες από τον Πόντο. Η απήχησή τους είναι σταθερή, διότι, όπως διαπιστώνει ένας μουσικός παραγωγός, «όποιος είναι Πόντιος και ακούει ραδιόφωνο, αντέχει να ακούει ποντιακά όλο το 24ωρο».

Ακροατικότητα-Τηλεθέαση

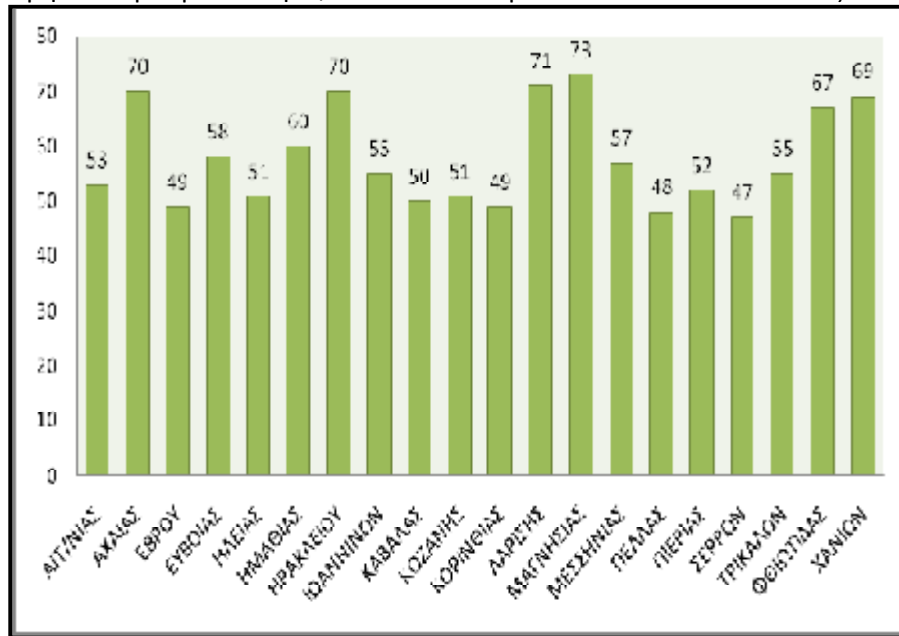
Μετρήσεις ακροατικότητας ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών πραγματοποιεί η εταιρεία FOCUS BARI. Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποίησε η εταιρεία για την ακρόαση των ΜΜΕ της ελληνικής περιφέρειας σε 20 νομούς της χώρας η μέση ακροατικότητα και τηλεθέαση στο νομό Καβάλας είναι χαμηλή συγκριτικά με άλλες περιοχές της χώρας.

Ειδικότερα για το χώρο του ραδιόφωνου η έρευνα του 2010 έδειξε ότι η μέση εβδομαδιαία ακρόαση ραδιοφωνικών σταθμών στο νομό Καβάλας ανερχόταν σε δείκτη 74%, κατατάσσοντας το νομό στην ίδια μοίρα με της νομούς Πέλλας, Πιερίας, Σερρών, Κορινθίας, Κοζάνης, Έβρου και Ηλείας. Ουσιαστικά στο νομό Καβάλας μεγάλο μέρος του κοινού παρακολουθεί τους τοπικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα. Τα ποσοστά της Καβάλας είναι χαμηλά αν συγκριθούν με εκείνα της Αχαΐας, του Ηρακλείου, της Λάρισας, της Μαγνησίας και των Χανίων, όπου το ποσοστό υπερβαίνει το δείκτη 90. Το παρακάτω γράφημα δείχνει ότι ένα σημαντικό κοινό έχει μια καλή σχέση με το τοπικό ραδιόφωνο τουλάχιστον σε εβδομαδιαία βάση.

Μέση εβδομαδιαία ακροατικότητα ραδιοφωνικών σταθμών
(FOCUS BARI 2010)

Όταν πηγαίνουμε να εξετάσουμε κατά πόσο το κοινό παρακολουθεί τους τοπικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς καθημερινά, εκεί η κατάσταση αλλάζει. Ο δείκτης πέφτει στο 50%, ποσοστό χαμηλό, καθώς μόνο άλλοι τέσσερις νομοί (Εβρου, Κορινθίας, Σερρών και Πέλλας) έχουν μικρότερη ημερήσια ακροαματικότητα, ενώ πρωταθλητές είναι οι νομοί Μαγνησίας και Λάρισας με 73 και 71 αντίστοιχα⁷⁸. Αξίζει να σημειωθεί ότι από τους επτά νομούς που είχαν παρόμοια εβδομαδιαία ακροαματικότητα ραδιοφώνου με εκείνη της Καβάλας, οι νομοί Πιερίας, Κοζάνης, Ηλείας πέτυχαν καλύτερα αποτελέσματα στην ημερήσια ακροαματικότητα, έστω και στα όρια του στατιστικού λάθους.

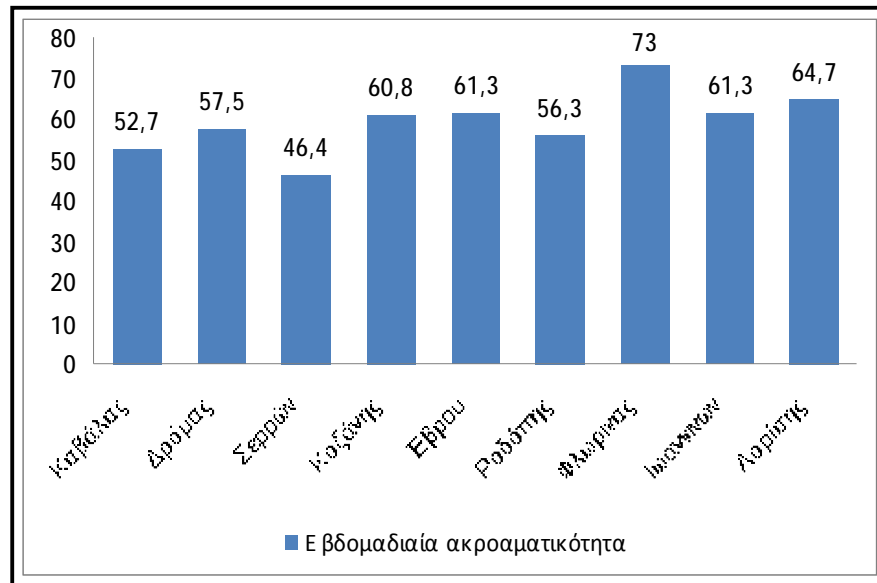

Μέση ημερήσια ακροαματικότητα ραδιοφωνικών σταθμών (FOCUS BARI 2010)

Παρόμοια είναι η κατάσταση και στην έρευνα που πραγματοποιήσε η κοινοπραξία των εταιρειών (MRB, Metron Analysis, VPRC) για λογαριασμό του Υπουργείου Τύπου. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας η αθροιστική ακροαματικότητα των ραδιοφωνικών σταθμών (λίγα λεπτά την τελευταία εβδομάδα) ήταν 52,7% και η μέση

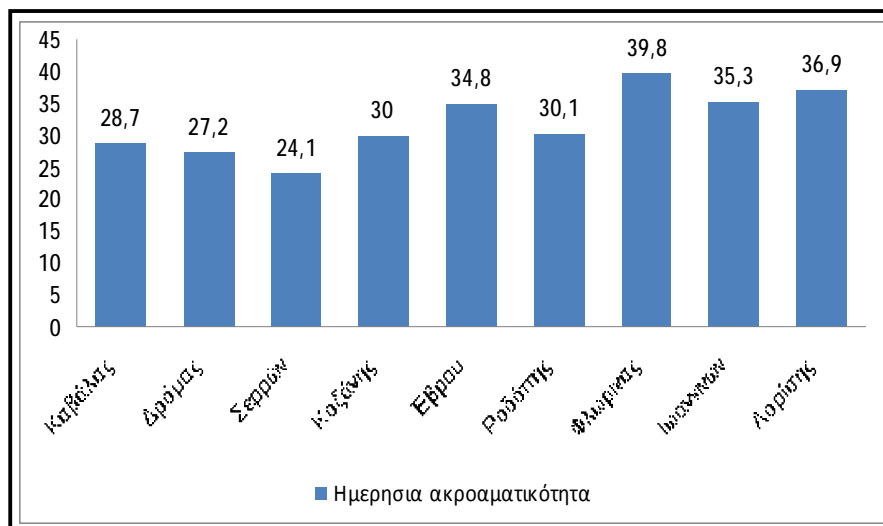
⁷⁸ http://www.focus.gr/KATANALΩΣΗ_ΡΑΔΙΟΣΤΑΘΜΩΝ_ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ.pdf

ημερήσια κάλυψη (χθες) 28,7%⁷⁹. Ποσοστά μάλλον χαμηλά καθώς η αθροιστική ακροατικότητα σε εβδομαδιαία και ημερήσια βάση σε άλλους νομούς ήταν :

Μέση εβδομαδιαία ακροατικότητα ραδιοφωνικών σταθμών
(Metron Analysis, VPRC, MRB, 2007)

⁷⁹ Διεξαγωγή τηλεφωνικών ερευνών για την αναγνωσιμότητα των περιφερειακών εφημερίδων, καθώς και για τη θεαματικότητα και ακροατικότητα των τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών αντίστοιχα της περιφέρειας, Καβάλα, 16-29 Απριλίου 2007, σσ.34, 43.

Μέση ημερήσια ακροαματικότητα ραδιοφωνικών σταθμών
(Metron Analysis, VPRC, MRB, 2007)

Ποια είναι η κατάταξη των ραδιοφωνικών σταθμών; Δεν έχουμε πολλά στοιχεία, και όσα υπάρχουν δεν είναι προσβάσιμα ούτε στο κοινό, ούτε στους ερευνητές. Η μόνη ελεύθερα προσβάσιμη έρευνα είναι αυτή που πραγματοποίησε το 2007 μια κοινοπραξία εταιρειών (MRB, Metron Analysis, VPRC) για λογαριασμό του Υπουργείου Τύπου. Σύμφωνα με την έρευνα αυτή η μέση ημερήσια κάλυψη σταθμών στο νομό Καβάλας ήταν :

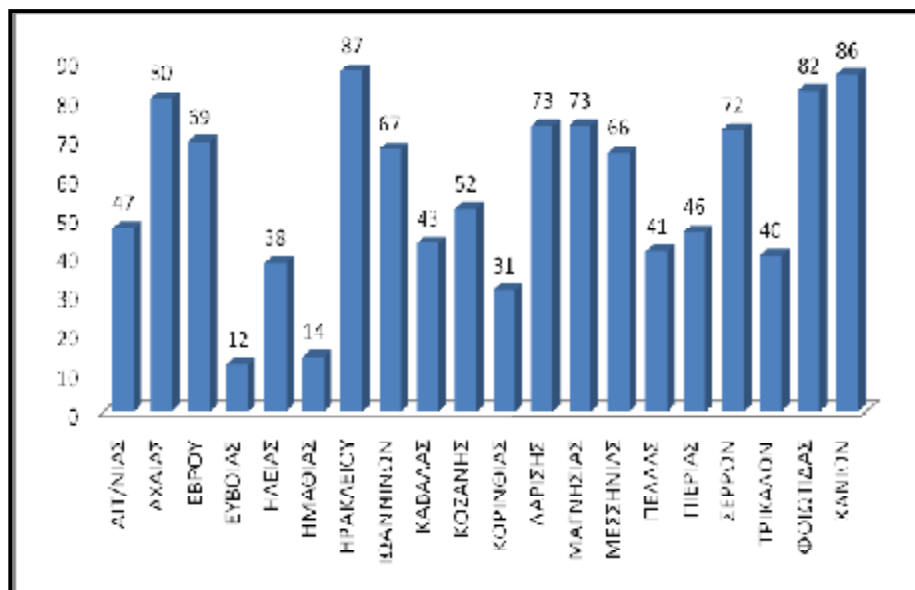
Επωνυμία σταθμού	Ακροαματικότητα
Λάμψη 105,7	9,0%
Στόχος FM Ιδιωτική Ραδιοφωνία Θάσου	6,5%
Ράδιο Μακεδόνισσα	5,9%
Στούντιο 7 99,7 Mhz	4,2%
Ράδιο Έρωτας (πρώην Ερωτικός)	3,5%
Θάσος Radio 95,7	2,8%
Ράδιο Πρωινή	2,7%
Alpha Radio 88,6%	2,4%
Ράδιο Μακεδονία	2,0%
Stop FM 94,4	1,9%
Καβάλα FM	1,8%
Ακρόαμα FM 97,8	1,6%
Κανάλι 5	1,6%

Λυδία η Φιλιππησία	0,9%
Ράδιο Δέλτα	0,9%
Ένα Ράδιο	0,8%
Ράδιο Αλέξανδρος	0,6%
Lobby FM (πρώην Αρμονία)	0,5%
Space –Μουσική Ενημέρωση	0,4%
Ράδιο Ενήμερος 102,8	0,3%
Ηχώ 101,3	0,1%

Φυσικά η έρευνα αυτή δεν είναι πλήρως αντιπροσωπευτική. Πρώτα από όλα, όπως και στην υπόλοιπη ελληνική επαρχία, έτσι και στην Καβάλα δεν περιλάμβανε την τοπική ΕΡΑ, τη ΝΕΤ, την ΕΡΑ ΣΠΟΡ, την ΕΤ2 και την ΕΤ3, το σταθμό της Ιεράς Μητρόπολης Παρουσία και το Δημοτικό Ραδιοφωνικό σταθμό. Ειδικά η τοπική ΕΡΑ και η ΕΡΑΣΠΟΡ έχουν σημαντική ακροαματικότητα σε όλη τη βόρειο Ελλάδα. Επίσης δεν περιλάμβανε τους σταθμούς που λειτουργούσαν επί χρόνια χωρίς άδεια εκπομπής (Ράδιο Καρδούλα, Χρυσούπολη, Νεάπολις, Ελληνικός, κ.α.). Τέλος υπήρχαν σταθμοί όπως ο Καβάλα FM που είχε αλλάξει επωνυμία και αντικείμενο.

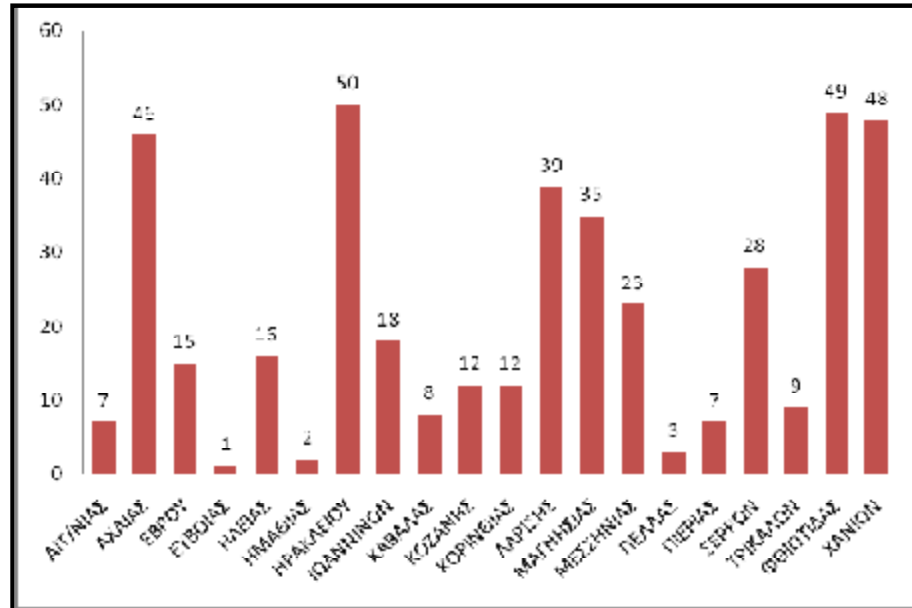
Επίσης, θα πρέπει να υπολογίσουμε ότι έχουν περάσει αρκετά χρόνια από την υλοποίησή της κι ενδέχεται να έχουν αλλάξει αρκετά δεδομένα και σε κάθε περίπτωση δεν αντιπροσωπεύει τις σημερινές επιδόσεις των ραδιοφωνικών σταθμών της Καβάλας. Μάλιστα σήμερα υπάρχουν πολλοί σταθμοί που έχουν αλλάξει επωνυμία, ιδιοκτησία και πρόγραμμα. Τα αποτελέσματα αυτά είναι απλώς ενδεικτικά.

Περνώντας τώρα στην τοπική τηλεόραση θα πρέπει να πούμε ότι σύμφωνα πάλι με την εταιρεία FOCUS BARI ο νομός Καβάλας κατατάσσεται και πάλι στους ουραγούς στο θέμα της τηλεθέασης τοπικών καναλιών. Η μέση εβδομαδιαία τηλεθέαση στην Καβάλα ανέρχεται σε 43 και υπερβαίνει μόνο τα ποσοστά των νομών Εύβοιας, Ηλείας, Ημαθίας, Κορινθίας, Πέλλας και Τρικάλων.

Μέση εβδομαδιαία τηλεθέαση τηλεοπτικών καναλιών
(FOCUS BARI 2010)

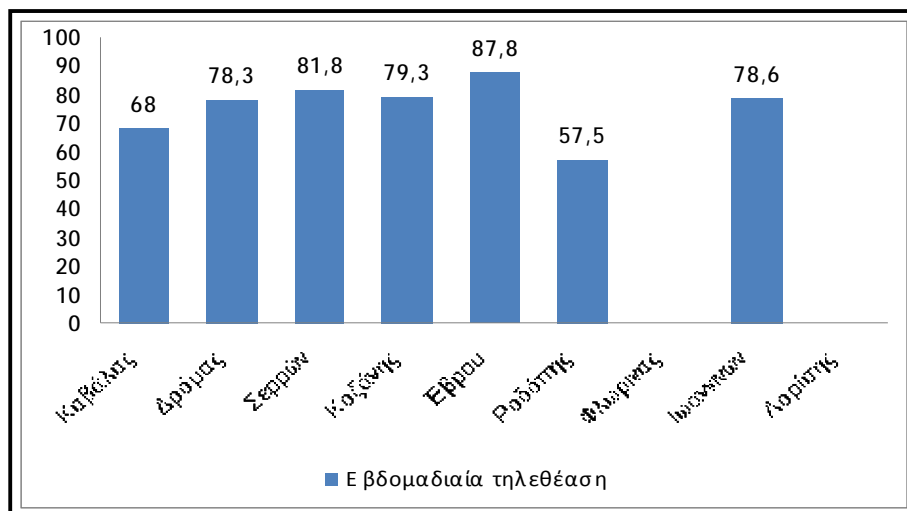
Παρόμοια είναι και η μέση ημερήσια τηλεθέαση, η οποία σύμφωνα με τη FOCUS ανέρχεται σε 8% και υπερσχύει μόνο των νομών Εύβοιας, Πιερίας, Πέλλας και Ημαθίας. Μάλιστα η απόσταση από άλλους νομούς είναι τεράστια. Αναφέρουμε ότι η μέση τηλεθέαση στους νομούς Αχαΐας, Ηρακλείου, Φθιώτιδας και Χανίων κυμαίνεται στο 50% ή και περισσότερο.

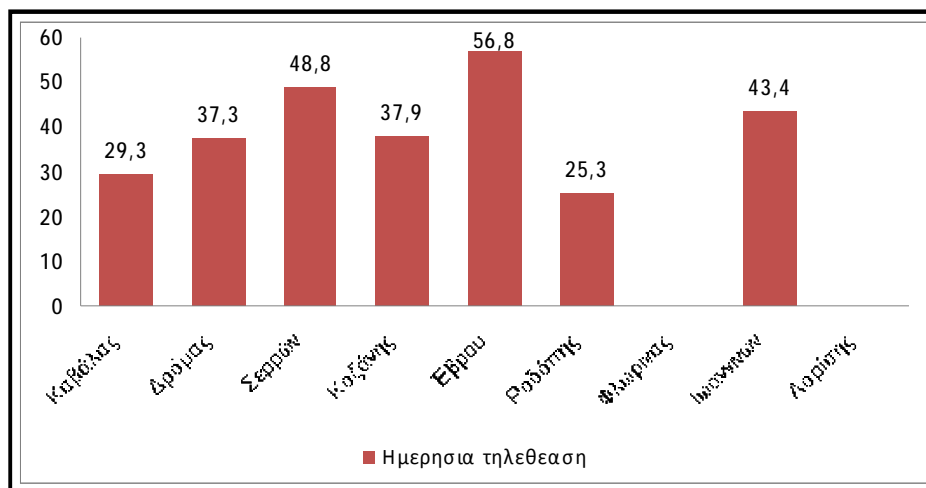
Μέση ημερήσια τηλεθέαση τοπικών καναλιών
(FOCUS BARI 2010)

Ίδια είναι η κατάσταση σύμφωνα με τα στοιχεία της κοινοπραξίας των εταιρειών (MRB, Metron Analysis, VPRC) για λογαριασμό του Υπουργείου Τύπου. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας η αθροιστική τηλεθέαση των τηλεοπτικών σταθμών (λίγα λεπτά την τελευταία εβδομάδα) ήταν 68% και η μέση ημερήσια κάλυψη (χθες) 29,3%.⁸⁰ Ποσοστά μάλλον χαμηλά καθώς η αθροιστική τηλεθέαση σε εβδομαδιαία και ημερήσια βάση σε άλλους νομούς ήταν :

⁸⁰ Διεξαγωγή τηλεφωνικών ερευνών για την αναγνωσιμότητα, των περιφερειακών εφημερίδων, καθώς και για τη θεαματικότητα και ακροαματικότητα των τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών αντίστοιχα της περιφέρειας, Καβάλα, 16-29 Απριλίου 2007, σσ.34, 43.

Μέση εβδομαδιαία παρακολούθηση τηλεοπτικών σταθμών
(Metron Analysis, VPRC, MRB, 2007)

Μέση ημερήσια παρακολούθηση τηλεοπτικών σταθμών
(Metron Analysis, VPRC, MRB, 2007)

Η μέση ημερήσια τηλεθέαση των τοπικών σταθμών σύμφωνα με την έρευνα της κοινοπραξίας των εταιρειών για λογαριασμό του Υπουργείου Τύπου το 2007 έδειξε επίσης:

<i>Επωνυμία σταθμού</i>	<i>Τηλεθέαση</i>
<i>Center TV</i>	20,9%
<i>Ένα TV</i>	20,1%
<i>Πρωινή TV</i>	6,5%

Δηλαδή τα δυο συνεργαζόμενα κανάλια είχαν παρόμοια τηλεθέαση, στα όρια του στατιστικού λάθους και η Πρωινή TV αρκετά χαμηλότερη. Ποια είναι η ώρα που βλέπουν οι Καβαλιώτες τα τοπικά τηλεοπτικά δίκτυα; Στο διάστημα 20.00-00.00 η τηλεθέαση ανέρχεται σε ένα αξιοπρεπές 23%.

Συμπεράσματα

Ο νομός Καβάλας είναι ένας νομός με ιδιαιτερότητες στο ραδιο-τηλεοπτικό πεδίο. Διαθέτει πολλούς ραδιοφωνικούς, αλλά λίγους σε σχέση με άλλους νομούς τηλεοπτικούς σταθμούς. Σε αντίθεση με νομούς με παρόμοιο πληθυσμό κι έκταση στη βόρεια Ελλάδα, στην Καβάλα ανθεί η οριζόντια και κάθετη συγκέντρωση των μέσων ενημέρωσης, κάτι που ενισχύει τη θέση τους οικονομικά και δημοσιογραφικά. Η ίδια η οικονομική θέση των μέσων ενημέρωσης δείχνει να είναι ακόμη καλή, αλλά υπάρχει μεγάλη αβεβαιότητα για το μέλλον λόγω της οικονομικής κρίσης και του υπερεπαγγελματισμού στο χώρο του ραδιόφωνου.

Τα ενημερωτικά μέσα ενημέρωσης καλύπτουν ειδησεογραφικά τη δραστηριότητα των πολιτικών προσώπων και των θεσμοθετημένων φορέων της πόλης, αλλά δε δίνουν πρόσβαση σε όλα τα στρώματα της τοπικής κοινωνίας, φαινόμενο που παρουσιάζεται και σε πολλές άλλες περιοχές της χώρας.

Παρά τις ελπίδες και τις επιδιώξεις των ιδιοκτητών τους φαίνεται ότι οι Καβαλιώτες δεν έχουν δομήσει σχέσεις στοργής με τα τοπικά μέσα ενημέρωσης, κάτι που φαίνεται στα χαμηλά ποσοστά παρακολούθησης των ραδιοφωνικών και ιδίως των τηλεοπτικών σταθμών σε σχέση με άλλες περιοχές της Ελλάδος.

Όμως το σημαντικότερο είναι ότι οι ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί σταθμοί στην Καβάλα, όπως και στην υπόλοιπη επαρχία, βρίσκο-

νται σε ένα κρίσιμο μεταίχιμο. Η οικονομική κρίση έχει προκαλέσει πολύ μεγάλα οικονομικά προβλήματα στους σταθμούς, είτε αυτοί είχαν στραφεί προς την κρατική είτε προς την ιδιωτική διαφήμιση. Η απαγόρευση των κρατικών διαφημίσεων και η κατάρρευση των εσόδων της αγοράς οδηγεί τους ραδιοφωνικούς σταθμούς σε ασφυξία. Από την άλλη τα σχέδια της Γραμματείας Επικοινωνίας για ψηφιοποίηση του σήματος και για δέκα μόνο άδειες εκπομπής στα όρια του νομού Καβάλας αναστέλλουν κάθε σχέδιο για επενδύσεις ή για αλλαγή της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ουσιαστικά δεν έχουν κανένα περιθώριο να αναπτύξουν πρωτοβουλίες για την επιβίωση και τη σωτηρία.

(Ο Βλάσης Βλασίδης είναι επίκουρος καθηγητής Πολιτικής Επικοινωνίας και Μέσων Ενημέρωσης στο Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας)

Συεντεύξεις :

Αποστολίδης Τάσος, δημοσιογράφος, εργασιακός εκπρόσωπος ανατολικής Μακεδονίας σε ΕΣΗΕΜΘ, Θάσος 1 Φεβρουαρίου 2011.

Αραμπατζής Χουρμούζης, πρώην ραδιοπειρατής, ιδιοκτήτης ράδιο URP, Ελευθερούπολη 31 Ιανουαρίου 2011.

Βογιατζής Δημήτρης, υπεύθυνος προγράμματος Ράδιο Μακεδονία, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010.

Γανίτης Γιάννης, εκδότης *Κ-Τύπος* και *Ξυράφι*, Καβάλα 17 Σεπτεμβρίου 2010.

Γενικόπουλος Νίκος, εκδότης *Πρωινή*, ιδιοκτήτης Ράδιο Πρωινή, Πρωινή TV, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

Γκουλούσης Μίμης, δημοσιογράφος, Καβάλα 31 Ιανουαρίου 2011.

Γραμματέας Μητρόπολης Φιλίππων, Νεάπολης και Θάσου, τηλεφωνική συνέντευξη, 16 Σεπτεμβρίου 2010.

Δεληγιάννης Σταύρος, εκδότης *Νεάπολης*, ιδιοκτήτης Ράδιο Νεάπολης, Καβάλα 4 Ιανουαρίου 2011.

Δεμερτζής Γιάννης, ιδιοκτήτης Radio Energy 966, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

Ευαγγελίδου Βίκυ, εκδότρια περιοδικού *Servise*, Καβάλα 4 Ιανουαρίου 2011.

Ζαγοριάνος Βασίλης, ιδιοκτήτης Ράδιο Θάσος, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

Θαλασσοπούλου Βίκη, ιδιοκτήτρια Κανάλι 5 και Radio Sfera, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010.

Καρτάλης Αλέξανδρος, ιδιοκτήτης Ράδιο Αλέξανδρος, Νέα Πέραμος 17 Σεπτεμβρίου 2010.

Κίτσος Δημήτρης, Δήμος Καβάλας, τηλεφωνική συνέντευξη Καβάλα 26 Ιανουαρίου 2011.

Κουκουσόγλου Μάκης, αρχισυντάκτης εφημερίδας *Ενήμερος*, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010.

Κουκουτίνης Βασίλης, διευθύνων σύμβουλος Ένα Channel, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010.

Κρητικού Τασούλα, δημοσιογράφος, ΕΡΑ Καβάλας, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

Μαούνατζης Πέτρος, ιδιοκτήτης Capital 107, Καβάλα, 31 Αυγούστου 2010.

Νεστορίδης Παναγιώτης, φοιτητής σκηνοθεσίας, εργαζόμενος στα ηλεκτρονικά ΜΜΕ Καβάλας κατά το παρελθόν, Καβάλα 18 Σεπτεμβρίου 2010.

Ξανθόπουλος Γεώργιος, ιδιοκτήτης Ράδιο Ακρόαμα, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

Πανατζόγλου Ρένα, δημοσιογράφος ΕΡΑ Καβάλας, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

Παπακοσμάς Κωνσταντίνος, αντιπεριφερειάρχης Καβάλας, Καβάλα, 31 Ιανουαρίου 2011.

Πασαλίδου Εύα, διευθύντρια ενημέρωσης Center TV, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010.

Σουλτάνη Σοφία, διευθύντρια ΕΡΑ Καβάλας, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

Σπανελής Θεόδωρος, εκδότης *Χρονόμετρο*, πρώην διευθυντής Δημοτικού Ραδιόφωνου Καβάλας, τηλ. συνέντευξη 1 Φεβρουαρίου 2011.

Σπιτσέρης Νίκος, δημοσιογράφος, Καβάλα, 31 Ιανουαρίου 2011.

Στεφανίδης Στράτος, ιδιοκτήτης Ράδιο Λελέβωσε, Space 922, Θεσσαλονίκη 20 Ιανουαρίου 2011.

Τραμπαντζής Νίκος, ιδιοκτήτης URP, *Εβδομαδιαία*, Καβάλα 31 Αυγούστου 2010.

Τσίγκας Κωνσταντίνος, ιδιοκτήτης ομίλου Alpha Media Group και εκδότης *Νέα Εγνατία*, Καβάλα 2 Σεπτεμβρίου 2010.

Χλώρος Ιωάννης, εκδότης *Εβδόμη*, *Χρήματος*, Studio 7, Καβάλα 5 Ιανουαρίου 2011.

Ψιλάκης Ηλίας, μέλος ΔΣ Πανελληνίας Ένωσης Ιδιοκτητών Ραδιοφωνικών Σταθμών, Καβάλα 31 Ιανουαρίου 2011.

Ο Σάκης Κολυβάς στο στούντιο του Ράδιο Νεάπολις

Ο ιδιοκτήτης του συγκροτήματος της «Εβδομης» και του Studio 7 Γιάννης Χλώρος.

Ο Νίκος Σπιτσέρης, στέλεχος της «Εβδομης».

Σπάνια φωτογραφία από εκδήλωση του σωματίου ερασιτεχνών FM το 1983.

Ο Χουρμούζης Αραμπατζής, ραδιοπειρατής στην Ελευθερούπολη και μέτοχος του παλιού URP

Ο Γιάννης Γανίτης παλιός δημοσιογράφος στο center TV και νυν εκδότης των εφημερίδων της Καβάλας «Κ(αθημερινός)Τύπος» και «Ξυράφι».

Το στούντιο του Derti FM

Το στούντιο του Alpha Radio.

Η Σοφία Σοφιανού στο control της ΕΡΑ Καβάλας.

Ο Γιάννης Δεμερτζής ιδιοκτήτης του Energy 966.

Ο Γιώργος Ξανθόπουλος στην κονσόλα του Ράδιο Ακρόαμα 97,8.

Ο Νίκος Γενικόπουλος με το γιο του στο στούντιο του Ράδιο Πρωινή

Το control των τηλεοπτικών σταθμών «Center TV» και «Ένα Channel».

Πλατό του Center TV.

Πλατό του Ένα Channel.

Ο Μάκης Κακουσόγλου του συγκροτήματος Ενήμερος

Η Βίκυ Θαλασσοπούλου στο μικρόφωνο του Κανάλι 5.

Το στούντιο του σημερινού σταθμού URP.

Το σήμα των σταθμών Ράδιο Μακεδόνισσα και Ράδιο Ρασόπουλον.

Βιβλιογραφία

«Smile FM 100,2. Το χαμόγελο στα FM», *Service*, 70, Ιαν.2006, σ.39.

«Για μια ελεύθερη ραδιοφωνία», φωτοτυπημένο άρθρο από περιοδικό ραδιοερασιτεχνών της Αθήνας του 1983.

Διεξαγωγή τηλεφωνικών ερευνών για την αναγνωσιμότητα, των περιφερειακών εφημερίδων, καθώς και για τη θεαματικότητα και ακροαματικότητα των τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών αντίστοιχα της περιφέρειας, Καβάλα, 16-29 Απριλίου 2007.

«Ελεύθερη ραδιοφωνία στην Καβάλα», *Υπόστεγο*, Μάιος 1986, σσ.5-11.

«Ποιος είναι ο Space», <http://www.space922.gr/>.

«Φεύγει η Φωνή της Αμερικής», 2 Απριλίου 2006, στο <http://www.radiofono.gr/node/79>.

Αθανασιάδης Θεοφάνης, 'Ιστορική Ανασκόπησης της Τυπογραφίας και Δημοσιογραφίας εν Δράμα, από του 1913-1930», *Ημερολόγιον Δράμας, έτους 1930*, 36-39.

Δεμερτζής Νίκος, Σκαμνάκης Αντώνης, «Τα περιφερειακά/τοπικά ΜΜΕ στην Ελλάδα», στο Νίκος Δεμερτζής, Αντώνης Σκαμνάκης (επιμ.), *Περιφερειακά ΜΜΕ στην Ευρώπη*, Αθήνα, 2000 , β' εκδ., σσ.233-258.

Δρούλια Λουκία (επιμ.), *Ο ελληνικός Τύπος 1784 ως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, 2005.

Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, Δελτίο Τύπου, «Επιχειρήσεις διακοπής λειτουργίας παράνομων ραδιοφωνικών σταθμών στο Νομό Καβάλας», 16 Απριλίου 2010, στο http://www.eett.gr/opencms/opencms/admin/News/news_1074.html.

Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης 437/1 Νοεμβρίου 2005.

Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης 72/7 Φεβρουαρίου 2006.

Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης, 486/7 Νοεμβρίου 2006.

- Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης 462/18 Σεπτεμβρίου 2007.
- Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης 283/23 Ιουνίου 2009.
- Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης 444/22 Σεπτεμβρίου 2009.
- Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης 409/ 3 Νοεμβρίου 2009.
- Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, αρ. απόφασης 195/27 Απριλίου 2010.
- Ένωση Ιδιοκτητών Ημερήσιων Επαρχιακών Εφημερίδων, *Οι ημερήσιες εφημερίδες της περιφέρειας*, Αθήνα, 1996.
- Κανδυλάκης Μανώλης, *Εφημεριδογραφία και περιοδικά της Μακεδονίας και Θράκης*, Θεσσαλονίκη, 2006.
- Κοτσικάρη Ελένη, «Ραδιόφωνο γένους... θηλυκού», *Service*, 94, Ιανουάριος 2008, σσ.30-41.
- Κοτσικάρη Ελένη, «Studio 7. Ενημερωτικό και παρεμβατικό», *Service*, 104, Νοέμβριος 2008, σσ.32-37.
- Λιοναράκης Νικήτας, *Οι συνέπειες του γατόσκυλου. Κοινωνική πολυπλοκότητα και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης*, Αθήνα, 2001.
- Λιοτάκη Βασιλική, «Τα ραδιο... φονικά ζευγάρια της ενημέρωσης. Αυτοί που μας κρατούν πρωινή συντροφιά», *Service*, 45, Οκτώβριος 2003, σσ.28-38.
- Λωλίδης Βασίλης, «Στρατιωτικός Ραδιοφωνικός Σταθμός Καβάλας», *Service*, 98, Μάιος 2008, σσ.15-19.
- Μάγερ Κώστας, *Ιστορία του Ελληνικού Τύπου*, τομ. Α'-Γ', Αθήνα, 1957-1962.
- Ματζουράνη Μαρία, «Θωμάς Γοργόνης. Κόκκινη βελόνα. Το ραδιόφωνο με ποιότητα και αμεσότητα», *Service*, 26, Φεβρουάριος 2002, σσ.16-19.
- Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Καβάλας, Διεύθυνση Μεταφορών και Επικοινωνιών προς Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, Καβάλα 28 Νοε.2006, αρ. πρωτ. 17/15580.
- Παναγιωτοπούλου Ρόη, «Η περιφερειακή και τοπική τηλεόραση στην Ελλάδα», στο Νίκος Δεμερτζής, Αντώνης Σκαμνάκης (επιμ.), *Περιφερειακά ΜΜΕ στην Ευρώπη*, Αθήνα, 2000, β' εκδ., σσ.259-284.

Παναγιωτοπούλου Ρόη, *Η τηλεόραση εκτός των τειχών. Η περιφερειακή και τοπική τηλεόραση στην Ελλάδα*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2004.

Φραγκονικολόπουλος Χρήστος (επιμ.), *ΜΜΕ, Κοινωνία και Πολιτική*, Αθήνα, 2005.

Τραϊανός Χατζηδημητρίου, «Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και τοπικές κοινωνίες», στο Χρήστος Φραγκονικολόπουλος (επιμ.), *Κοινωνία και πολιτική. Ρόλος και λειτουργία στη σύγχρονη Ελλάδα*, Αθήνα, 2005. σσ.